

Kies voor de toekomst

D66

**Verkiezingsprogramma Provinciale Staten
D66 Groningen 2019 - 2023**

D66 krijgt het voor elkaar

Colofon

Dit programma is opgesteld door de Verkiezingsprogramma commissie van D66 Groningen, bestaande uit Geert Kamminga, Matt Veerkamp, Marjan Brouwers, Anton Augustijn, Jaap Velema, Albert Kuiper en Thomas Ietswaart. Verder hebben actief meegewerkt: Fleur Gräper-van Koolwijk, Jurgen Elshof, Magda Boven, Ernst Stam, Claire Klammer-Wardle, Carin Tappel, Hendrik Blanksma en vele andere actieve D66-leden.

Op 12 januari 2019 is dit programma vastgesteld door de Regionale Afdelingsvergadering van D66 Zuidhorn.

Beeldverantwoording

Jurgen Elshof, Arend-Jan Wonink, Marjan Brouwers, Beeldbank D66

Inhoudsopgave

Colofon	2
Voorwoord	7
Energietransitie	9
<i>Laat onze CO₂-voetafdruk dalen en maak Groningen koploper in de energietransitie.....</i>	<i>10</i>
<i>Stimuleer het bedrijfsleven en de industrie om actief te vergroenen</i>	<i>10</i>
<i>Formuleer een groen en slim energiebeleid.....</i>	<i>10</i>
<i>Communiceer transparant over de energietransitie.....</i>	<i>11</i>
<i>Gebruik de energietransitie als motor voor wijk- en dorpsvernieuwing</i>	<i>11</i>
<i>Ondersteun gemeenten bij het opstellen van een warmteplan.....</i>	<i>12</i>
Gaswinning en mijnbouw	16
<i>Maak haast met afbouwen gaswinning en versteviging huizen.....</i>	<i>17</i>
<i>Verzilver de kansen</i>	<i>17</i>
<i>Zorg dat er één regime komt voor alle schade als gevolg van gaswinning en andere mijnbouwactiviteiten ..</i>	<i>17</i>
Economie & arbeidsmarkt.....	19
<i>Ondersteun de lokale economie met kracht</i>	<i>20</i>
<i>Creëer nieuwe banen in de energietransitie</i>	<i>20</i>
<i>Geef de ruimte aan de circulaire economie</i>	<i>20</i>
<i>Laat de Groningse arbeidsmarkt verder groeien</i>	<i>21</i>
<i>Zet vernieuwing en innovatie op één.....</i>	<i>21</i>
<i>Bied jongeren meer kansen</i>	<i>22</i>
<i>Jaag toerisme aan</i>	<i>22</i>
.....	25
Bereikbaarheid & mobiliteit.....	25
<i>Kies voor een goede mix van bij voorkeur groen vervoer</i>	<i>26</i>
<i>Verbeter alle verbindingen op een slimme en groene manier</i>	<i>26</i>
<i>Streef naar 100% zero emissie.....</i>	<i>27</i>
<i>Zet de fiets op de eerste plaats.....</i>	<i>27</i>
<i>Maak alle plannen voor de infrastructuur energieneutraal</i>	<i>27</i>
<i>Onderzoek vormen van autonoom vervoer</i>	<i>28</i>
<i>Houd de wegen veilig.....</i>	<i>28</i>
<i>Investeer in slimme logistiek.....</i>	<i>28</i>
<i>Investeer in slimme logistiek.....</i>	<i>30</i>
.....	31

Ruimtelijke ordening	31
<i>Draag zorg voor ons erfgoed</i>	<i>32</i>
<i>Houd Oost- en Noord-Groningen leefbaar.....</i>	<i>32</i>
<i>Bied ommeland toekomst op reële en positieve manier.....</i>	<i>32</i>
<i>Houd de groeiende stad leefbaar en bereikbaar</i>	<i>32</i>
<i>Houd de provincie leefbaar.....</i>	<i>33</i>
<i>Denk niet in hokjes maar zie de Groningse ruimte als één geheel.....</i>	<i>33</i>
Natuur, water & landbouw	36
<i>Zet krachtig in op het Natuurnetwerk Nederland.....</i>	<i>37</i>
<i>Geef voorrang aan de kringlooplandbouw en natuurinclusieve, biologische landbouw</i>	<i>37</i>
<i>Zorg ervoor dat de traditionele landbouw kan innoveren</i>	<i>37</i>
<i>Bevorder de innovatie in de verwerkende industrie</i>	<i>37</i>
<i>Bereid Groningen voor op de gevolgen van de klimaatverandering.....</i>	<i>38</i>
<i>Houd de waterhuishouding op peil.....</i>	<i>38</i>
<i>Bescherm de Groningse natuur in al haar verschijningsvormen.....</i>	<i>38</i>
.....	41
Cultuur, sport en bewegen.....	41
<i>Geef extra aandacht aan kunst en cultuur</i>	<i>42</i>
<i>Zet het cultuurbeleid van de afgelopen periode voort.....</i>	<i>42</i>
<i>Besteed meer aandacht aan ons erfgoed, inclusief de Groningse taal.....</i>	<i>42</i>
<i>Steun gemeenten op gebied van bibliotheekwerk, cultuureducatie en amateurkunst</i>	<i>43</i>
<i>Sport en bewegen voor een leefbare en gezonde leefomgeving</i>	<i>43</i>
<i>Faciliteer sport en bewegen zo lokaal mogelijk in samenhang met elkaar</i>	<i>44</i>
Verbindend & democratisch bestuur	46
<i>Koester de verbindende kracht van de provincie</i>	<i>47</i>
<i>Moderniseer en verjong het provinciale personeelsbeleid</i>	<i>47</i>
<i>Zorg voor een levendige lokale democratie.....</i>	<i>47</i>
<i>Zet publieke data in voor het publiek belang.....</i>	<i>48</i>
<i>Toegankelijke informatie en dienstverlening.....</i>	<i>48</i>
<i>Vertrouwen staat voorop.....</i>	<i>48</i>
<i>Zet bestuurlijke vernieuwing voort</i>	<i>48</i>
<i>Voer een solide financieel beleid</i>	<i>49</i>
.....	52
Maak het noorden blijvend aantrekkelijk voor jongeren.....	52
<i>Zorg voor optimale verbindingen</i>	<i>53</i>
<i>Leg verbindingen tussen onderwijs en arbeidsmarkt</i>	<i>53</i>

<i>Geef jongeren en kinderen een grotere stem</i>	<i>53</i>
<i>Investeer in het snelste internet</i>	<i>54</i>
<i>Laat zien hoe aantrekkelijk Groningen is om te blijven werken, wonen en leven.....</i>	<i>54</i>

Voorwoord

Elke keer als ik als door onze provincie reis, verbaas ik mij over onze enorme rijkdom. Uitgestrekte landschappen, karakteristieke boerderijen aan de horizon. Letterlijk de ruimte en lucht om tot rust te komen. Een dynamische stad, die verrast, uitdaagt en kansen biedt. Een provincie met meer middeleeuwse kerken dan Toscane en met de Waddenzee het mooiste natuurgebied van Nederland. Een provincie van eeuwenoude historie en jonge startende talenten. Mijn provincie. Een provincie waar ik eerder zes jaar Statenlid was en waarvoor ik sinds april 2015 namens D66 gedeputeerde mag zijn. Dat maakt me trots, maar geeft me ook een sterk verantwoordelijkheidsgevoel. Want hoe mooi Groningen ook is, we hebben ook onze uitdagingen.

De uitdaging waar ik dan het eerst aan denk is natuurlijk het gask dossier, een thema dat ons de afgelopen jaren heeft beziggehouden. Samen, los van partijpolitiek, hebben we zij aan zij gestreden voor het dichtdraaien van de gaskraan, het publiek maken van de shadeafhandeling en de versterkingsopgave en het creëren van nieuw perspectief. De eerste stappen zijn gezet, maar zoals vaker in dit dossier zijn we er daarmee nog lang niet. Zeker is dat D66 zich ook in de komende periode zal inzetten om samen met alle betrokkenen in onze provincie te werken aan de veiligheid en nieuw perspectief voor onze inwoners.

Alles wat wij doen heeft gevolgen voor de planeet. Energietransitie, duurzaamheid, klimaatverandering: het zijn thema's die nauw met elkaar samenhangen en grote invloed op alle beleidsterreinen die de provincie telt. Het is cruciaal dat we allemaal bewust zijn van de urgentie om echt werk te maken van de energietransitie. Zoals oud-secretaris generaal Ban Ki-moon eind vorige jaar in Groningen, bij de opening van het Global Centre on Adaptation, zei: "Wij zijn de laatste generatie die het tij kan keren. Deze generatie moet nu doorpakken."

Juist omdat zoveel inwoners van onze provincie dagelijks pijnlijk geconfronteerd worden met de keiharde gevolgen van de gaswinning, zetten we het thema van de energietransitie voorop. We moeten een plan maken om van het Groningse aardgas af te gaan, om onze huizen te isoleren en schoner te rijden. We hebben innovatie nodig om meer groene energie op te wekken en op te slaan. We hebben creatieve geesten nodig die nieuwe technologieën bedenken en realiseren. We moeten een duurzaam systeem van opwekking, opslag, distributie en gebruik van energie tot stand brengen, waarvan alle inwoners van Groningen profiteren, met lagere

energierekeningen, werkgelegenheid en lokale baten. Het is tijd voor actie: elke euro die de provincie besteedt moet bijdragen aan de energietransitie.

Vier jaar geleden kwamen we met vier zetels in de Staten. We hebben aandacht gevraagd voor de circulaire economie en de verduurzaming van onze energie. Er kwam ruimte voor zonneparken en meer mogelijkheden voor kleine windmolens. We hebben stevig ingezet op een ander bereikbaarheidsbeleid. Met nadrukkelijk aandacht voor de fiets en het verduurzamen van het openbaar vervoer. In het college hebben we geïnvesteerd in werkgelegenheid en leefbaarheid. We maakten meer geld vrij voor cultuur en creëerden nieuwe natuurgebieden. En daarmee zijn we nog niet klaar. We willen verder. Werken aan een progressief, duurzame provincie. Met een slimme en groene agenda werken aan de toekomst van Groningen.

Met dit verkiezingsprogramma legt D66 een ambitieuze en realistische koers neer die echte oplossingen biedt voor onze provincie. Wij staan voor een Groningen met lef en ambitie. Een provincie met goud in handen. Maar alleen door samen te werken kunnen we dat goud verzilveren. Met inwoners, ondernemers, maatschappelijke instellingen en andere overheden. Want alleen samen kunnen we de uitdagingen van de toekomst succesvol aangaan.

Ik hoop dat wij op 20 maart (en daarna!) op uw steun mogen rekenen!

Fleur Gräper-van Koolwijk, lijsttrekker D66 Provincie Groningen

Energietransitie

Als er een provincie in Nederland is waar de mensen letterlijk voelen hoe noodzakelijk energietransitie is, dan is dat Groningen. De problematiek van de aardbevingen als gevolg van de gaswinning maken dat de urgentie voor een energietransitie voelbaar is. We kunnen de omschakeling maken als we samen werken en slimme koppelingen tot stand brengen. Als we onze huizen verwarmen met de restwarmte van de industrie, afvalstoffen van het ene bedrijf gebruiken als grondstoffen voor een ander bedrijf en in coöperatieverband het opwekken van duurzame energie van onderop organiseren. Op die manier blijft Groningen dé duurzame energieprovincie van Nederland.

Laat onze CO₂-voetafdruk dalen en maak Groningen koploper in de energietransitie

Ons streven is ambitieus: wij willen dat de CO₂-voetafdruk van de provincie zo snel mogelijk daalt en dat de provincie Groningen koploper wordt in de energietransitie. Op weg daarnaartoe willen we dat in 2035 alle energie waarvoor de provincie rechtstreeks verantwoordelijk is duurzaam wordt opgewekt. Voor de energiebehoefte in het algemeen geldt dat we in 2035 streven naar zestig procent duurzame energie. Woningen in Groningen moeten in 2035 aardgasvrij zijn. Openbaar vervoer per bus is CO₂-neutraal in uiterlijk 2030 en per spoor uiterlijk in 2035. De Groninger landbouw is duurzaam in 2030 en draagt bij aan klimaatadaptatie. En na 2040 produceert Groningen genoeg hernieuwbare energie voor zichzelf en exporteert groene energie. Deze ambities hebben we geformuleerd in het Nationaal Programma Groningen. De energietransitie zal onherroepelijk banen kosten, maar ook veel nieuwe banen opleveren, evenals lokale inkomsten en een gezonde leefomgeving.

Stimuleer het bedrijfsleven en de industrie om actief te vergroenen

Onze provincie heeft alles in zich om dé energieregio van Noordwest-Europa te blijven. De aanwezigheid van voldoende duurzame energie is aantrekkelijk voor het bedrijfsleven. Nu al is de Eemshaven het stopcontact van Nederland. De provincie moet zich inzetten voor meer grote windparken op de Noordelijke Noordzee. Als deze parken er komen, wordt de functie van de Eemshaven nog belangrijker. En met een waterstoffabriek kan de opgewekte elektriciteit van zee opgeslagen worden en ook ingezet worden in de chemische industrie, in ons transport en in de verwarming van onze dorpen en steden. Kijk ook goed naar de mogelijkheden van opslag door middel van accu's. Geothermie kan ook een goede optie zijn om de warmtevraag op te lossen, mits deze techniek veilig kan worden toegepast. Eerst moet duidelijk worden of geothermie in combinatie met de gevolgen van de gaswinning risico's oplevert in de ondergrond. Wij willen dat provincie al deze innovatieve ontwikkelingen zo veel mogelijk ondersteunt, faciliteert en stimuleert. Maar er is meer nodig. D66 wil dat de provincie in haar rol als toezichthouder en handhaver de wettelijke instrumenten om de economie te vergroenen ten volle gebruikt. Daarbij gaat het om energie, maar ook om grondstoffen en milieuvervuiling. Wij willen dat de provincie alleen bedrijven naar Groningen haalt die passen in onze groene visie.

Formuleer een groen en slim energiebeleid

De afgelopen periode was D66 mede-initiator van de energiedialoog die in de hele provincie is gehouden met als doel het formuleren van een eigen, eerlijk en efficiënt

beleid voor de energietransitie. Deze dialoog heeft een aantal heldere uitgangspunten opgeleverd waar wij als D66 volledig achter staan. Zo streven we naar maximale participatie van omwonenden, financieel, maar ook in projectontwikkeling. Energie besparen is ook een belangrijk uitgangspunt: wat je niet gebruikt aan energie hoeft je niet op te wekken. Samen met gemeenten, netwerkbeheerders, inwoners en andere belanghebbenden moet de provincie snel een ambitieuze Regionale Energiestrategie (RES) opstellen, zodat duidelijk wordt wat nodig is om de doelen te halen en welke kansen dat biedt. Daar hoort ook een goed en actueel provinciaal CO₂-monitorings-systeem bij.

Communiceer transparant over de energietransitie

We ontkomen er echter niet aan dat er maatregelen moeten worden genomen waar inwoners moeite mee hebben. Als we de energiedoelstellingen willen halen, moeten er meer wind- en zonneparken gebouwd worden in de provincie. De ontwikkeling op zee alleen is namelijk niet voldoende en gaat te traag. Zonder windenergie op land zijn we niet in staat om de groeiende energiebehoefte op te vangen. D66 vindt dat de politiek hier klip en klaar over moet communiceren, waarbij duidelijk moet zijn dat de lusten en lasten eerlijk moeten worden verdeeld en een goede ruimtelijke inpassing in het landschap leidend is. Zo zijn wij er voorstander van om kleine molens toe te staan in landschappen waar grootschalige windparken niet passen.

Een succesvolle energietransitie hangt grotendeels af van het draagvlak bij de inwoners van Groningen. D66 streeft naar zoveel mogelijk draagvlak bij de lokale bevolking. Draagvlak vinden is moeilijk, omdat veel inwoners hun vertrouwen in de politiek hebben verloren als gevolg van de aardbevingsproblematiek. Juist daarom is het essentieel dat de overheid transparant is over wat er moet gebeuren en waarom dat nodig is. D66 wil dat de provincie, samen met de gemeenten, op een open, transparante manier communiceert over de energietransitie. Laten we dat samen doen op een manier die iedereen begrijpt. Ook als het gaat om locaties waar weerstand is, moeten we transparant zijn. Keuzes kunnen beter worden gemaakt als de problematiek inzichtelijk is voor mensen. Maak daarom gebruik van visualisaties, zoals de Rijksuniversiteit Groningen kan maken, of *serious games* om dat inzicht te bieden.

Gebruik de energietransitie als motor voor wijk- en dorpsvernieuwing

De energietransitie is zo belangrijk, dat we elkaar hard nodig hebben: als milieubewuste individuen, als industrie en bedrijfsleven, als groene partij en als overheid. De energietransitie raakt alle generaties, bedrijven en instellingen, partijen en bewegingen. Om de energietransitie te kunnen realiseren, moeten nagenoeg alle bestaande woningen in de provincie Groningen een transitie doormaken. Dit betekent dat er voor elk dorp en elke wijk een transitieplan gemaakt moet worden. Woningcorporaties moeten gestimuleerd worden de verduurzaming van hun woningbestand voortvarend aan te pakken. Ga in gesprek met gemeenten en woningbouwverenigingen om slim en duurzaam te bouwen en te renoveren. Maak een slim plan om dorpen en wijken toekomstbestendig en leefbaar te maken en dat inspeelt op demografische ontwikkelingen. De provincie kan hier samen met gemeenten, corporaties en particulieren werk van maken. Op deze manier wordt de energietransitie de motor van het bevorderen van leefbaarheid in onze dorpen en wijken. De gemeenten zijn hiervoor de eerst-verantwoordelijke, maar de provincie kan als makelaar fungeren tussen gemeenten en kennisuitwisseling bevorderen.

Van de bestaande woningen is een groot deel in particulier bezit. Eigenaren van deze woningen hebben vaak naast een hypotheek geen toegang tot aanvullende financiering om hun woning te verduurzamen. Daarom is D66 voorstander van een financieringsmogelijkheid tegen lage rente door de provincie, die particulieren terugbetalen uit de besparingen op de energierekening. De provincie kan zich bij het Rijk hard maken voor een gebouwgebonden financiering, maar ook op regionale schaal samen met gemeenten kijken naar financieringsmogelijkheden. We vertrouwen op de kracht van mensen, die in het Nationaal Programma Groningen de 'burgerkracht' wordt genoemd. Waar nodig zullen we, passend bij de rol van de provincie, steun geven aan de gemeenschappen om de verandering naar duurzame energie te laten slagen.

Ondersteun gemeenten bij het opstellen van een warmteplan

Het Rijk verplicht gemeenten om uiterlijk in 2021 een warmteplan op te stellen om te laten zien hoe ze de transitie naar een aardgasvrije samenleving gaan vormgeven. D66 wil dat de provincie gemeenten daarbij ondersteunt en de energietransitie versneld door projecten die de gemeentegrens overstijgen te faciliteren. De provincie kan kennisdeling en uitvoering stimuleren, door gemeenten, die al flink ontwikkelde plannen voor de warmtetransitie hebben, in contact te brengen met gemeenten die nog in een beginstadium verkeren. Wij vinden het verder essentieel dat er meer onderzoek komt naar veilige en efficiënte systemen om warmte op te slaan.

Wat wil D66 concreet?

Laat onze CO₂-voetafdruk dalen

- Een beter milieu begint bij jezelf. Samen met gemeenten maken we plannen om ons eigen vastgoed uiterlijk in 2030 energieneutraal te maken.
- Groningen moet in 2040 energieleverend zijn. Op weg daarnaartoe willen we dat in 2035 60% van onze energiebehoefte duurzaam wordt opgewekt.
- Woningen in Groningen moeten in 2035 aardgasvrij zijn.
- Openbaar vervoer per bus is CO₂-neutraal in uiterlijk 2030 en per spoor uiterlijk in 2035.
- De Groninger landbouw is duurzaam in 2030 en draagt bij aan klimaatadaptatie.
- Na 2040 produceert Groningen genoeg hernieuwbare energie voor zichzelf en exporteert groene energie.
- Stimuleer industrie en bedrijven tot het treffen van vergaande verduurzamingsmaatregelen. Zorg hiervoor voldoende capaciteit bij de omgevingsdienst om stimulering en toezicht en handhaving uit te kunnen voeren.
- Nieuwe warmtenetten vergen vaak een grote voorinvestering. Laat de provincie samen optrekken met belanghebbenden om die financiering te organiseren.
- Zorg dat het elektriciteitsnetwerk de veranderende energiestromen kan verwerken. Stimuleer plaatselijke opslag van energie (accu's, kleinschalige waterstofproductie) waardoor het bestaande netwerk wordt ontzien en initiatieven niet gehinderd worden bij de uitvoering van de plannen.
- Maak samen met gemeenten een ambitieuze Regionale Energiestrategie, zodat het duidelijk is wat ons te doen staat.

- Pak samen met gemeenten deze transitie voortvarend aan, zodat Groningse aardgasloze wijken tot voorbeeld dienen in de rest van Nederland.
- Breid het aantal laadpunten voor elektrische fietsen op openbare plekken uit, zoals bij hubs en in de Blauwestad.
- Stimuleer het gebruik van slimme laadpunten voor elektrische auto's om energie op te slaan en de energievraag te balanceren.
- Help ondernemers, coöperaties en inwoners met collectieve plannen voor het opwekken van groene energie en het verminderen van energieverbruik.
- Stel achtergestelde leningen beschikbaar voor lokale energiecoöperaties waarmee deze coöperaties deals kunnen sluiten met eigenaren van asbest daken. De energiecoöperaties kunnen op hun kosten het asbest laten verwijderen. Als tegenprestatie krijgt de energiecoöperatie het recht dit dak vijftien jaar met zonnepanelen te exploiteren.
- Als het veilig kan, beschouwen we ook geothermie als goede bron voor duurzame warmtenetten. Daarnaast zien we kansen in zonnethermie, restwarmte en warmte uit oppervlakte- en afvalwater.

Stimuleer het bedrijfsleven en de industrie om actief te vergroenen

- Maak Groningen dé duurzame energieprovincie van Nederland en Noordwest-Europa. Groningse projecten kunnen als voorbeeld dienen in heel Europa. Zorg ervoor dat Groningers werk vinden in de energietransitie.
- Lobby bij het Rijk dat er moderne, efficiënte windparken komen in de Noordzee boven de Wadden, en dat de overmatig opgewekte elektriciteit in de Eemshaven wordt omgezet in waterstof.
- Zorg ervoor netbeheerder Enexis -waarvan de provincie aandeelhouder is - duurzame energieprojecten ondersteunt en faciliteert, bijvoorbeeld door het Groninger elektriciteitsnet te moderniseren en te verzwaren.
- Laat de provincie en het Rijk hun gronden inzetten voor een duurzame energieopwekking, bijvoorbeeld door middel van een coöperatie van en voor de inwoners van Groningen.
- Bouw de Eemshaven - nu al het stopcontact voor Noordwest-Europa - verder uit tot hét centrum voor duurzame energie, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van meer wind op zee en een waterstoffabriek.
- Gebruik alle wettelijke instrumenten op het gebied van toezicht en handhaving ten volle om de economie te vergroenen.
- Haal alleen bedrijven en industrie naar Groningen die passen in onze duurzame visie en bijdragen aan de energietransitie

Formuleer een groen en slim energiebeleid

- Ga voor maximale participatie van bewoners bij duurzame energieprojecten en laat inwoners meeprofiteren van de opbrengsten van windmolens en zonneparken.
- Bevorder energiebesparing: wat je niet gebruikt hoeft je ook niet op te wekken.
- Stel een fonds in waarmee particulieren de verduurzaming van hun woning kunnen financieren door de besparingen op de energierekening.
- Zorg dat alle vastgoed van de provincie voor het einde van de collegeperiode aardgasloos en energieneutraal is.

- Zet succesvolle regelingen die inwoners en bedrijven helpen om energie te besparen en lasten te verlagen voort en breid het budget hiervoor zo nodig uit
- Kies voor slimme, ruimtelijke combinaties, bijvoorbeeld windmolens aan de randen van bedrijfsterreinen en langs bestaande landschappelijke lijnen.
- Wees helder over de noodzaak om windparken te bouwen om de groeiende energiebehoefte op te vangen nu de gaswinning verdwijnt.
- Wij zijn tegen gebruik van de ondergrond voor activiteiten als winning van schaliegas en opslag van kernafval of CO₂.
- We blijven tegen de mogelijke vestiging van een kerncentrale in de Eemshaven, of elders in de provincie.
- Geef een grotere rol aan energiecoöperaties, bijvoorbeeld door met een ontwikkelfonds hun werk te professionaliseren.
- Verruim de mogelijkheden om kleine EAZ-molens toe te staan in landschappen waar grootschalige windparken niet passen.

Communiceer transparant over energietransitie

- Maak de urgentie van de energietransitie duidelijk.
- Praat niet om complexe vraagstukken heen, maar wees altijd eerlijk over zowel de noodzaak van maatregelen als de gevolgen ervan voor inwoners, landschap en leefbaarheid.
- Maak gebruik van de expertise van kennisinstellingen als de RUG en de Hanzehogeschool Groningen om de gevolgen van de energietransitie en de effecten van maatregelen te visualiseren door middel van 3D-projecties en *serious games*.
- Ga om tafel met inwoners, kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheden om alle opties te bespreken en de keuzes te maken en laat daarbij duurzaamheidsdoelstellingen, burgerparticipatie en ruimtelijke aspecten van besluiten meewegen.
- Eis bij het verlenen van omgevingsvergunningen altijd dat de informatievoorziening aan omwonenden helder, transparant en betrouwbaar is.
- Lobby bij het Rijk dat er moderne, efficiënte windparken komen in de Noordzee boven de Wadden, en dat de overmatig opgewekte elektriciteit in de Eemshaven wordt omgezet in waterstof.
- Zorg ervoor netbeheerder Enexis -waarvan de provincie aandeelhouder is - duurzame energieprojecten ondersteunt en faciliteert, bijvoorbeeld door het Groninger elektriciteitsnet te moderniseren en te verzwaren.
- Laat de provincie en het Rijk hun gronden inzetten voor duurzame energie: een coöperatie van en voor de inwoners van Groningen.

Gebruik de energietransitie als motor voor wijk- en dorpsvernieuwing

- Zet de energietransitie in om wijken en dorpen leefbaar te houden en te vernieuwen.
- Stimuleer bijvoorbeeld het levensloopbestendig maken van woningen door kleine woningen samen te voegen of door garages om te bouwen tot slaapkamers zodat huizen gelijkvloers worden.
- Breek overtollige, leegstaande huizen af, maar zorg er tegelijkertijd voor dat er moderne nieuwbouw komt, die aantrekkelijk is voor de woningmarkt.

- Lobby voor een financieringsmogelijkheid waarmee particulieren hun huizen kunnen verduurzamen.

Ondersteun gemeenten bij het opstellen van een warmteplan

- Ondersteun gemeenten bij het opstellen van een warmteplan.
- Ondersteun gemeenten bij het ontwikkelen van een energie- en warmtetransitieplan voor elk dorp en buurt. Zorg ervoor dat gemeenten daarbij van elkaar kunnen leren.

D66 krijgt het voor elkaar

- We hebben de komst van zonneparken in de provincie mogelijk gemaakt
- Dankzij ons transitiebeleid hebben vele bedrijven energiebesparende maatregelen genomen
- Onze inzet heeft ertoe geleid dat er nu elektrische en waterstofbussen door de provincie rijden
- Er zijn tal van subsidies verstrekt aan het MKB waarmee ondernemers hun bedrijfsprocessen hebben vergroend en verduurzaamd
- We hebben het mogelijk gemaakt dat er meer kleine EAZ-windmolens geplaatst zijn
- Bijna het hele wagenpark van de provincie is verduurzaamd en het streven is om volledig groen te gaan rijden
- Met de energiedialoog hebben we samen met onze inwoners onderzocht hoe de energietransitie verder vorm kan krijgen

Gaswinning en mijnbouw

Sinds de ontdekking in 1960 van het toen grootste gasveld ter wereld onder Slochteren verzorgt de Groningse aardgasbel de energie voor het hele land. Ons aardgas verwarmt Nederlandse huizen en versterkte de Nederlandse economie. Inmiddels kent Groningen ook de keerzijde. Als sinds de jaren '90 wordt onze provincie getroffen door aardbevingen. Deze onacceptabele situatie leidt tot scheuren in onze huizen, tast ons gevoel van veiligheid aan, zet de woningmarkt op slot en veroorzaakt onzekerheid die onze gezondheid negatief beïnvloedt. D66 wil dat de mensen zich weer veilig voelen op hun eigen grond, in hun eigen huis. De schade moet worden vergoed en hersteld en we moeten haast maken met de versterkingsopgave. Daarnaast wil D66 dat er met het Nationaal Programma Groningen een nieuwe perspectief komt voor Groningers en Groningen.

Maak haast met afbouwen gaswinning en versteviging huizen

Mede dankzij D66 gaat de gaskraan dicht. Dat besluit is genomen en daar houden we de overheid aan. Er moet een versnelling plaats vinden van de schadeafhandeling. D66 wil dat er een generaal pardon komt voor kleine schades en dat deze schades op verzoek van de schademelder administratief kunnen worden afgehandeld. Mensen met schade moeten zo snel mogelijk hiervoor worden gecompenseerd. Ook dat is afgesproken en moet worden waargemaakt. En natuurlijk moeten mensen zich veilig voelen in hun eigen huis of gebouw. Daarom moeten we nu doorpakken met de versterkingsoperatie. Niet morgen, maar vandaag. Geen vertraging en uitstel meer, maar nu actie. Voor ons spreekt het voor zich dat de veiligheid van de Groningers zwaarder weegt dan de begroting van Nederland. De provincie heeft de plicht om hier scherp op toe te zien en moet zo nodig Den Haag op de vingers tikken.

Verzilver de kansen

Het Nationaal Programma Groningen biedt unieke mogelijkheden om kansen te verzilveren en D66 vraagt de provincie daarom dit programma zo snel mogelijk uit te voeren. De verschillende transities, zoals energie, digitalisering, vergrijzing en veranderingen in de landbouw, betekenen een verschuiving van werkgelegenheid en economische ontwikkeling. De kennispositie in Groningen blinkt vooral uit in topsectoren als ICT, Health en Life Sciences, Agri/Food, energie en chemie. Dit biedt enorme kansen voor de doorontwikkeling van zowel de stad als het ommeland. Daarnaast zijn vakmensen hard nodig voor het schadeherstel, de versterking en het onderhoud van onze woningen, bedrijven en erfgoed. D66 pleit ervoor dat de provincie zowel de sociale infrastructuur als de fysieke infrastructuur helpt te verbeteren. Dat kan bijvoorbeeld door middel van scholing en omscholing om tegemoet te komen aan de groeiende vraag naar hbo- en academisch geschoolden en specialistische beroepskrachten. Wij vinden het de taak van de provincie om alles doen om bestaand en toekomstig arbeidspotentieel voor onze regio te behouden. Verder vinden we het de taak van de provincie om in samenwerking met omliggende provincies en gemeenten de regionale en (inter)nationale bereikbaarheid van Groningen verder te verbeteren om de regio economisch verder te laten groeien.

Zorg dat er één regime komt voor alle schade als gevolg van gaswinning en andere mijnbouwactiviteiten

Er moet één regime komen voor de schade van de gaswinning en de schade door overige mijnbouwactiviteiten, zoals de zoutwinning, zodat inwoners niet langer heen en weer worden gestuurd tussen verschillende loketten. Er zijn verder duidelijke signalen over de risico's, de veiligheid, het milieu, de toestand van de cavernes, de dieselolie, de niet afgesloten boorputten, de toenemende calamiteiten en de zeer grote bodemdaling die verband houden met de zoutwinning. In de gebieden waar zout wordt gewonnen pleiten de bewoners voor het (veilig) stoppen met de zoutwinning. De impact van het stoppen met de zoutwinning op de werkgelegenheid in de regio zal zeer groot zijn. Op dit moment is het te vroeg om daarover al een besluit te nemen. De veiligheid van de winning en de gevolgen daarvan voor de omgeving moeten eerst in kaart worden gebracht. Op dit moment werkt de provincie aan een visie op de diepe ondergrond. In de komende maanden kan op een kritische wijze naar de voortzetting

van de zoutwinning worden gekeken. Voor ons staat voorop dat alle mijnbouw in de provincie veilig moet zijn en dat alle schade op dezelfde, adequate wijze dient te worden afgehandeld.

Wat wil D66 concreet?

Maak haast met afbouwen gaswinning en versteviging huizen

- Blijf alert op het afbouwen van de gaswinning en spreek de overheid hier zo nodig op aan.
- Zorg ervoor dat huizen en gebouwen zo snel mogelijk in overleg met inwoners en eigenaars weer veilig worden: door versteviging, verbouw of nieuwbouw.
- Het controleren van schade moet onafhankelijk blijven gebeuren en de schadeafhandeling en compensatie moet snel en ruimhartig plaatsvinden. Niemand heeft gevraagd om aardbevingsschade en dus moeten Groningers er zo weinig mogelijk last van hebben.
- Blijf erop hameren bij het Rijk dat de urgentie hoog is en dat er haast geboden is, zonder de zorgvuldigheid uit het oog te verliezen.

Verzilver de kansen

- Maak haast met de uitvoering van het Nationaal Programma Groningen.
- Investeer in zowel de sociale infrastructuur als de fysieke infrastructuur.
- Besteed specifiek aandacht aan het versterken van de arbeidsmarkt voor vakmensen die nodig zijn voor schadeherstel en versterking.

Zorg dat er één regime komt voor alle schade als gevolg van gaswinning en andere mijnbouwactiviteiten

- Er moet één regime komen voor de schade van de gaswinning en de schade door overige mijnbouwactiviteiten, zoals de zoutwinning.

D66 krijgt het voor elkaar

- Gaswinning naar nul
- NAM uit het systeem bij schadeafhandeling en versterking
- Alle nieuwbouwhuizen van het aardgas af
- Komst Nationaal Programma ten behoeve van nieuw perspectief voor Groningen inclusief startkapitaal van 1,15 miljard euro

Economie & arbeidsmarkt

Weggaan uit Groningen om elders een mooie baan te vinden? Dat was vroeger. Tegenwoordig draait de Groningse economie op volle toeren. De werkgelegenheid stijgt en met name IT-bedrijven trekken jonge, hoogopgeleide werknemers aan. Dankzij de vele startups en jonge, hard groeiende bedrijven hoeven studenten na hun afstuderen niet meer hun heil elders te zoeken. Ook in andere sectoren trekt de arbeidsmarkt aan, zoals in de energie, de bouw, het openbaar bestuur en de zorg- en welzijn. De arbeidsmarkt begint net als de huizenmarkt met name in de stad Groningen zelfs oververhit te raken. Eén op de vijf ondernemers in de provincie Groningen geeft aan dat ze door een gebrek aan personeel productiebelemmeringen ervaren en dat is niet gewenst.

Ondersteun de lokale economie met kracht

D66 is er trots op dat het de Groningse economie groeit en er zoveel mensen werk kunnen vinden. Met het programma Groningen@Work heeft de provincie hier al veel werk van gemaakt. Dankzij investeringen in de Eemsdelta heeft de chemiecluster een begin gemaakt met het vergroenen en heeft het MKB flink aan de weg getimmerd. We zijn vooral verheugd over het feit dat zoveel startups hier hun weg vinden en dat de bedrijvigheid in duurzame sectoren aantrekt. Het Groningse MKB werkt graag en veel samen met kennisinstellingen van het middelbaar beroepsonderwijs, het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. In de hele provincie ontstaan proeftuinen waar mooie nieuwe projecten zorgen voor werkgelegenheid, nieuwe kennis en veelbelovende producten en diensten. Zo verwachten we veel van de experimenten met 5G. Een andere Groningse trots is Top Dutch, dat met een opvallende acquisitiecampagne Groningen op de kaart zet als serieuze vestigingsplaats voor grote bedrijven. D66 vindt dat de provincie de steun aan de economie met kracht moet voortzetten door de investeringen aan ondernemers met slimme, groene plannen voort te zetten. Ook willen we dat de provincie de succesvolle ondernemersbijeenkomsten voortzet. Verder zien we een coördinerende rol voor de NOM en stellen we voor om ondersteunende organisaties als het Economic Board hierbij onder te brengen.

Creëer nieuwe banen in de energietransitie

Door de gaswinning verdwijnen duizenden banen in Noord-Nederland. We moeten er keihard aan werken om hiervoor nieuwe banen terug te krijgen. De energietransitie is daarvoor een enorme kans. De aanleg van warmtenetten, isolatie van woningen en gebouwen, installatie van warmtepompen en bouw van zonneparken en windmolens leveren vele banen op. En voor energieopslag, slimme energienetten en nieuwe vormen van duurzame energieopwekking hebben we veel onderzoek en innovatie nodig. Samen met onderwijsinstellingen zorgen we ervoor dat Groningen de hotspot voor energie is en dat onze jongeren de komende decennia werk vinden in de energietransitie.

Geef de ruimte aan de circulaire economie

D66 wil dat Groningen vooroploopt als het gaat om het realiseren van een circulaire economie. Dat pas goed bij onze ambitie om dé groene energieprovincie van Nederland te worden. De circulaire economie betekent dat we naast zuinig zijn op onze grondstoffen en energie, ook volop inzetten op hergebruik. Wij vinden het van groot belang dat deze kringloop voor het brede publiek inzichtelijk wordt gemaakt, zodat iedereen kan zien hoe het werkt en hoe waardevol deze manier van denken is. Reststromen zijn niet waardeloos, maar waardevol en bruikbaar om nieuwe producten van te maken. De circulaire economie gaat op voor alle delen van de economie zowel voor de productie als onze energievoorziening, infrastructuur en cultureel erfgoed. Zo willen we dat de provincie bij wegebouw altijd kijkt naar duurzame grondstoffen. Wij vinden bijvoorbeeld dat bermmaaisel altijd moet worden hergebruikt als grondstof voor groen beton of als biomassa. Ook wil D66 voorkeur dat bedrijfsterreinen worden hergebruikt in plaats van ruimte op te offeren voor nieuwe. Succesvolle voorbeelden van circulaire projecten, zoals de garnalenhandel in Lauwersoog en de algenteelt de Eemshaven verdienen navolging. Daarvoor wil D66 zich volop inzetten. De circulaire economie speelt ook een grote rol bij de energietransitie. Zo hebben we

gekwalficeerde werkkrachten in de bouw en de installatietechniek nodig die de circulaire principes in de bouw kunnen toepassen. D66 vindt het van groot belang dat inwoners op tijd worden omgeschoold om dit werk te kunnen uitvoeren. Wij willen dat de provincie doorgaat met het ondersteunen en faciliteren van dit soort projecten die de circulaire economie in de chemie- en industrieclusters mogelijk maken. In feite vinden wij dat je bij elke activiteit, of het nu om een bedrijfsactiviteit gaat of een project van de overheid, moet nadenken of en hoe het circulair kan worden uitgevoerd.

Laat de Groningse arbeidsmarkt verder groeien

De provincie Groningen maakt werk van werk: dat blijkt wel uit de vele successen van Groningen@Work, het programma voor economie en arbeidsmarkt van de provincie Groningen om de regio economisch versterken en zo veel mogelijk Groningers aan het werk helpen. Ondernemers kunnen deelnemen aan projecten, er zijn subsidieregelingen en revolverende fondsen die de werkgelegenheid te vergroten en de economische slagkracht van het noordelijke bedrijfsleven versterken. Mooie voorbeelden hiervan zijn het Lang-Leren-Fonds gericht op het verminderen van de jeugdwerkloosheid, de intensieve samenwerking van het bedrijfsleven met ROC's, de bouw van een modern laboratorium en innovatiecentrum op de Zernike Campus gericht op onderzoek naar onder andere koolhydraten, agrarische producten, groene chemie en agribusiness en de aansprekende activiteiten van TopDutch. MKB-bedrijven die naar Duitsland willen exporteren kunnen gebruik maken van het programma 'Scoren in Duitsland'. De provincie heeft verder een 1000-banenplan in de bouw en de techniek gerealiseerd, waardoor vele Groningers uitzicht hebben op een baan.

D66 is verheugd over deze positieve ontwikkelingen en roept de provincie dan ook van harte op hiermee door te gaan en zo mogelijk er nog een tandje bij te zetten. Zo moet het mogelijk zijn om de werkgelegenheid in sectoren als het toerisme, de landbouw, de maakindustrie en de overheid verder te laten groeien. Wij vinden dat de provincie hier meer werk van moet maken. Wat betreft regelingen voor het bedrijfsleven zijn wij voorstander van het stroomlijnen van de bestaande regelingen. Wij vinden dat de provincie zoveel mogelijk gebruik moeten maken van revolverende fondsen, waarbij we ervoor pleiten om succesvolle subsidies om te zetten naar deze vorm van ondersteuning.

Zet vernieuwing en innovatie op één

De provincie Groningen is een innovatieve provincie met in het hart een stad die hard groeit als tech-stad. Innovatie en vernieuwing zijn de sleutelwoorden bij het vinden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Dit geldt voor de manier waarop de provincie de regionale economie aanjaagt, maar ook voor allerlei maatschappelijke thema's, zoals gezond ouder worden, energietransitie en mobiliteit. De hele provincie moet wat ons betreft nog aantrekkelijker worden als vestigingsplaats en regio voor nieuwe bedrijven. In de stad zijn er al de nodige incubators waar startups gebruik van maken. Wij stellen voor dergelijke incubators ook mogelijk te maken in de rest van de provincie. Startups geven een plaats extra energie en leveren bij succes vaak plaatselijke werkgelegenheid op. Daarnaast is het zaak om nieuwe bedrijven, startups en innovatieve hubs nog nadrukkelijker te verbinden aan de bestaande industrieën. Door bijvoorbeeld onze klassieke maakindustrie met nieuwe innovatieve initiatieven te verbinden, ontstaan er nieuwe kansen op werkgelegenheid voor diegene die nu nog aan de zijlijn staan.

Om de provincie aantrekkelijk te maken voor nieuwe en bestaande bedrijven is verder het hoog tijd dat we leegstaande bedrijfsterreinen aanpakken. D66 wil dat deze terreinen zo snel mogelijk gemoderniseerd worden op een groene, slimme manier volgens de principes van de circulaire economie of dat er concrete plannen komen om ze een andere bestemming te geven, bijvoorbeeld als natuurgebied, sportterrein, re-creatie- of woongebied.

Bied jongeren meer kansen

De ontwikkeling van innovatiewerkplaatsen in de provincie Groningen biedt kansen voor jongeren om werk te vinden. Het idee achter de innovatiewerkplaats is dat studenten van de Hanzehogeschool afstuderen bij MKB-bedrijven in de regio. Studenten worden gestimuleerd om innovaties toe te passen tijdens hun afstuderen. Deze innovaties kunnen vervolgens leiden tot nieuwe startups en bedrijfjes. Dat levert dan weer meer werkgelegenheid op. Ondernemers, overheid en onderwijs werken hierin nauw samen, waarbij de vraag vanuit de ondernemer centraal staat. D66 ziet graag dat dit initiatief navolging vindt op meerdere plaatsen in Noord-Nederland.

Jaag toerisme aan

Groningen kent het mooiste natuurgebied van Nederland, het oudste cultuurhistorische landschap van Noordwest-Europa en meer middeleeuwse kerkjes dan Toscane. Een onontdekte parel voor onze inwoners, maar ook voor toeristen. D66 vindt dat de provincie een belangrijke aanjagende rol kan spelen om het toerisme naar Groningen te bevorderen. Een aantrekkelijk cultureel en sportief klimaat is essentieel voor het aantrekken van bezoekers. De diversiteit qua landschap, cultuur en sport is van een onschatbare bron van waarde voor toeristen en voor onze inwoners. D66 verlangt van de provincie een actief beleid om het toerisme te stimuleren want onbekend maakt onbemind. Het is volgens D66 onacceptabel dat Groningen is hekkensluiter in de ogen van de fietstoerist. Wij vinden dat er veel meer kan worden gedaan om gebieden aantrekkelijk te maken voor zowel toeristen als voor ondernemers uit de sector. We denken daarbij niet alleen aan de gebruikelijke toeristische bestemming, maar aan een combinatie van natuur, sport, horeca en cultuur. En door nauwkeurig vooraf bepaalde doelgroepen aan te spreken kan ook eventuele drukte worden gespreid.

Wat wil D66 concreet?

Ondersteun de lokale economie met kracht

- Blijf inzetten op een prettig ondernemingsklimaat en let erop dat de lasten en de regeldruk laag blijven of worden verminderd.
- Laat de wereld zien hoe mooi Groningen is en tref maatregelen die het toerisme bevorderen.

Creëer nieuwe banen in de energietransitie

- Investeer samen met onderwijsinstellingen in omscholingsprogramma's van klassieke banen in de energiesector naar werkgelegenheid ten behoeve van de verduurzaming van onze energievoorziening.

Geef de ruimte aan de circulaire economie

- Koop als provincie altijd volledig circulair en groen in voor het onderhoud van wegen en waterwegen.
- Stimuleer samenwerking tussen bedrijven die in de grondstoffenketen met elkaar te maken hebben.
- Beloon ondernemers en gemeenten die bedrijfsterreinen volgens de principes van circulaire economie laten werken.
- Stimuleer bewoners om ook circulair te denken door afvalscheiding gemakkelijker en aantrekkelijker te maken en meer informatie te verschaffen over de toepassing van circulariteit in het dagelijks leven.
- Ga door met het vergroenen van de chemie- en industrieclusters.
- Stel als voorwaarde voor nieuwe projecten en activiteiten dat deze circulair moeten zijn.
- Bij verstrekking van subsidies of financiële bijdragen aan initiatieven moet een bijdrage aan de circulaire economie een belangrijk criterium zijn.
- Leg vanaf 2025 alle wegen 100% circulair aan.
- Streef bij de aanleg en het onderhoud van infrastructurele werken in de provincie dat deze zoveel mogelijk CO₂-neutraal en energieneutraal worden gerealiseerd.
- Als bestaande regelgeving de overgang naar de circulaire economie belemmert, maken wij ons er hard voor om deze aan te passen of te schrappen.

Laat de Groningse arbeidsmarkt verder groeien

- Zet het succesvolle Groningen@Work-programma voort.
- Trek lering uit de ervaringen van de afgelopen periode om dit programma verder uit te breiden en te verbeteren.
- Maak zoveel mogelijk gebruik van revolverende fondsen.
- Maak nog meer werk van de werkgelegenheid in als het toerisme, de landbouw, de maakindustrie en de overheid.
- Stroomlijn het aantal regelingen voor werkgelegenheid zodat werkgevers weten waar ze aan toe zijn.
- We willen meer regie op talent in de regio. Door te weten hoeveel afgestudeerden (mbo, hbo en wo) in de regio blijven of juist vertrekken en waarom ze die keuze maken, kan er beter economisch beleid ontwikkeld worden. De provincie kan samen met kennisinstellingen onderzoek hiernaar initiëren.

Zet vernieuwing en innovatie op één

- Stimuleer de ontwikkeling van incubators voor startups buiten de stad.
- Zorg voor een goed werkend internet in de hele provincie, zodat startups en zzp'ers overal kunnen werken.
- Werk nauw samen met kennisinstellingen om meer innovatieve, vraaggestuurde werkplaatsen tot stand te brengen.
- Koppel onderwijs aan arbeid: zorg dat onderwijs goed aansluit op de praktijk en stimuleer bedrijven om stagiaires aan te nemen.
- Koppel innovatieve bedrijven aan de bestaande maakindustrie om zo toekomstige nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken.
- Pak leegstand op bedrijfsterreinen aan door deze te moderniseren volgens de principes van de circulaire economie.

- Geef kansloze bedrijfsterreinen een goede herbestemming, bijvoorbeeld als natuurgebied, beweegpark, recreatieterrein of woongebied.
- De uitrol van snel internet is gestart en moet doorgezet worden.

Bied jongeren meer kansen

- Investeer in innovatiewerkplaatsen waarbij MKB-bedrijven samenwerken met studenten van de onderwijsinstellingen.

Jaag toerisme aan

- Bevorder toerisme en fietsen door onontdekte parels als Westerwolde en Reitdiepdal.
- Geef door de gehele provincie Groningen onze culturele, landschappelijke en architectonische hoogtenpunten aan beter aan met unieke borden vergelijkbaar, zoals die overal in Frankrijk staan.
- Verbeter de voorzieningen en de communicatie richting de fietstoerist.
- Focus middelen en budgetten op bepaalde doelgroepen toeristen om de gehele provincie te laten profiteren en eventuele drukte te spreiden.
- Ondersteun het onderhoud van onze toeristische hoogtenpunten.

D66 krijgt het voor elkaar

- o In stedelijk gebied mogen gemeenten en bedrijven zelf bepalen hoe hoog reclamemasten worden
- o Gemeenten mogen zelf bepalen of kampeerterreinen en bungalowparken mogen uitbreiden
- o Dankzij de inzet en het werk van de gebiedsregisseurs in Oost-Groningen is hier eindelijk nieuwe werkgelegenheid ontstaan
- o Groningen@work werkt: zie de successen op <https://www.groningenat-work.com>
- o De uitrol van snel internet is gestart

Bereikbaarheid & mobiliteit

Een slim en groen bereikbaar Groningen: dat is de wens die D66 koestert voor de hele provincie. Daarvoor hebben we een infrastructuur nodig die uitgaat van een evenwichtige balans tussen vervoer via de weg, het spoor, het water en de lucht. Een goede mix, zodat mensen zelf kunnen bepalen hoe ze ergens komen. En dat kan heel goed met verschillende vormen van vervoer: met de auto of de fiets naar een transferium, overstappen op de bus naar de plek van bestemming of naar een treinstation. Het beste vervoermiddel afhankelijk van plaats, tijdstip of omstandigheid. En altijd zo duurzaam mogelijk.

Kies voor een goede mix van bij voorkeur groen vervoer

Als groene partij geven wij de voorkeur aan vervoer per fiets en aan het openbaar vervoer. Maar we weten ook dat dit in onze uitgestrekte provincie niet altijd mogelijk of handig is en dus daarom beschouwen we de (elektrische) auto ook als onderdeel van de mix aan vervoersmiddelen. Daarom willen we dat de provincie Groningen een regio wordt waar we de bereikbaarheid en mobiliteit van mensen en goederen slim en groen invullen. Daarbij willen we op een mix aan vervoersmogelijkheden en op innovatieve technologieën. Om mensen te verleiden om hun reis zo duurzaam mogelijk te maken, willen we de huidige OV-ketenknooppunten (de hubs) aantrekkelijker maken voor forenzen door er meer bedrijvigheid toe te staan. Hubs moeten in onze ogen echte tussenstops worden: een plek waar je je fiets veilig kunt stallen, je elektrische scooter kunt opladen of je auto kunt parkeren. Waar wachten op je aansluiting aangenaam en veilig is. En waar je op weg naar huis je bestelde boodschappen en pakjes kunt afhalen. Uiteraard beschikken die nieuwe hubs, net als bussen en treinen, over goede wifi en is er reisinformatie beschikbaar. Daarnaast willen we alle beschikbare data over onze vervoerstromen via open data beschikbaar stellen zodat (vervoers)bedrijven deze informatie kunnen gebruiken om hun diensten optimaal af te stemmen op het gedrag van reizigers. En krijgen reizigers een nog optimaler aanbod van vervoersdiensten.

Verbeter alle verbindingen op een slimme en groene manier

Slim, groen, bereikbaar en betaalbaar openbaar vervoer is wat ons betreft een van de belangrijkste middelen om onze provincie groen en duurzaam te maken. Daarvoor zijn goede treinverbindingen onmisbaar. Zo willen we de treinverbinding van de stad naar Veendam laten doortrekken naar Stadskanaal, Emmen en Almelo. Zo verbeteren we de verbinding tussen Musselkanaal, Ter Apel, Emmen en de stad Groningen en verlichten we de druk op de flessenhals tussen Meppel en Zwolle. Ook maakt deze treinverbinding de stad Groningen aantrekkelijker voor studenten uit Twente. Verder willen we de bestaande busverbindingen, zoals de Qlinks rondom de stad en de bussen, verbeteren. We zijn daarom voorstander van een netwerk van slimme en kwalitatieve bussen die sneller dan nu ter plaatse kunnen zijn. Daarvoor is het hard nodig om veel meer vrij liggende en ongelijkvloerse busbanen aan te leggen, zodat bussen geen oponthoud ondervinden. Dit is vooral nodig vanuit de invalswegen de stad in en uit, zodat bussen altijd kunnen doorrijden. Ook blijven we pleiten voor de aanleg van een snelle treinverbinding tussen Groningen en Bremen. En willen we een snellere treinverbinding met de Randstad. De huidige proef is een belangrijke eerste stap maar het doel wat ons blijft in anderhalf uur naar de Randstad.

Streef naar 100% zero emissie

Mede dankzij D66 is bij de start van de nieuwe busconcessie in december 2019 al sprake van het terugdringen van de CO₂-uitstoot van 90%. Een belangrijke stap op weg naar het verder verduurzamen van ons openbaar vervoer. Het terugdringen van de CO₂-uitstoot door treinen en bussen is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook belangrijk bij het verbeteren van onze luchtkwaliteit. Onze ambitie gaat echter verder: wij willen zero emissie. Nu al zijn proeven gepland in 2019 met een trein op waterstof en een trein op een oplaadbare batterij. D66 wil bereiken dat op basis van deze pilots we in 2035 zero emissie op het spoor realiseren. Daarnaast hebben wij de ambitie om in heel Groningen Zero Emissie bussen (elektrisch of waterstof) te laten rijden. In de nieuwe concessie is dat al het geval met 51% van de bussen. De volgende stap is onze ambitie om in 2030 alle bussen in de provincie Groningen zero emissie te maken. Uiteraard is het ook van belang dat andere voertuigen op de weg, zoals taxi's, kleinschalig publiek vervoer, goederenvervoer en particuliere auto's verduurzamen en zo bijdragen aan de ambitie om te streven naar zero emissie. Een eerste stap is de uitrol van duizend laadpalen in samenwerking met de provincie Drenthe. D66 streeft ernaar om dit aantal verder uit te breiden.

Zet de fiets op de eerste plaats

De fiets staat voor D66 op de eerste plaats als het gaat om vervoer: fietsen is duurzaam, groen en gezond. De stad Groningen staat niet voor niets bekend als een van de meest aantrekkelijke fietssteden van de wereld. De Nederlander woont gemiddeld 23 kilometer van z'n werk. In 2018 was de fiets het meest gebruikte vervoersmiddel in woon-, werkverkeer tot vijftien kilometer rondom de stad Groningen. D66 streeft ernaar dat het fietsgebruik voor woon-werkritten nog verder stijgt. Dit kan dankzij de opkomst van e-bike en speed pedelec. Maar ook in de keten willen we het gebruik van de fiets meer stimuleren. Op weg naar de bus of van een P&R-locatie naar de eindbestemming kan de fiets een belangrijke rol spelen. Hiervoor is het nodig om in de fiets te blijven investeren. Denk aan verbetering van de doorfietspaden, betere verbindingen naar omliggende dorpen, meer bewaakte en beschermde fietsenstallingen bij bushaltes en P&R-locaties, meer groene golven voor fietsers, fietstunnels, vaker voorrang en meer fietsstraten. De populariteit van de ebike en speedpedelec brengt ook problemen mee: het aantal verkeersslachtoffers op de fiets neemt erdoor toe en de snelheidsverschillen op de fietspaden zorgen voor onveilige situaties en vragen om nieuwe maatregelen. D66 wil samen met de kennisinstellingen onderzoeken hoe we het fietspad van de toekomst te bouwen: slim en groen, maar bovenal veilig.

Maak alle plannen voor de infrastructuur energieneutraal

D66 wil dat alle nieuwe infrastructurele plannen energieneutraal zijn. Ontwerp voortaan nieuwe wegen, spoorlijnen en waterwegen slim en groen: CO₂-neutraal en zoveel mogelijk circulair. Leg bijvoorbeeld zonnepanelen aan in de loze ruimtes langs klaverbladen en gebruik de mogelijkheden om duurzame energie op te wekken langs wegen en sporen. Zo loopt er op dit moment een pilot met het gebruik van een circulaire techniek waarbij cementloos beton wordt gebruikt. De verwachting is dat de CO₂-uitstoot bij de aanleg van fietspaden hierdoor sterk wordt verminderd. D66 pleit ervoor om ook in de aanleg van wegen en fietspaden te kiezen voor duurzame oplossingen.

Onderzoek vormen van autonoom vervoer

Vormen van autonoom vervoer op de weg, het spoor en het water hebben wat betreft D66 de toekomst. Zo kunnen zelfrijdende busjes de bereikbaarheid en leefbaarheid van het buitengebied van Groningen sterk verbeteren. Belangrijke voorwaarde voor een goedwerkend systeem van zelfrijdende busjes is de grootschalige uitrol van 5G. Zelfrijdende treinen zijn energiezuiniger en kunnen dicht op elkaar rijden, omdat ze de data gebruiken van de trein die voor ze uit rijdt. Daardoor passen er meer treinen op hetzelfde stuk spoor en kan de capaciteit worden uitgebreid zonder grote en dure infrastructurele investeringen te doen. Het is dan mogelijk om meerdere sneltreinen te laten rijden zonder de beschikbaarheid van stoptreinen aan te tasten. Op het water zouden autonome watertaxi's en loodsboten het energiegebruik en daardoor de CO₂-uitstoot flink kunnen verminderen. Tot slot vinden er pilots plaats met autonoom vliegen vanaf Eelde met drones. Groningen is de enige regio in Nederland waar autonoom vervoer via weg, spoor, water en lucht worden getest. D66 pleit er dan ook voor om de proeven voort te zetten en uit te breiden.

Houd de wegen veilig

Wat betreft de veiligheid van het wegennet, zijn wij er een voorstander van om verkeersstromen zoveel mogelijk van elkaar te scheiden op de N-wegen in de provincie. Beperk de hoofdrijbaan voor het doorgaand en snelverkeer en zorg dat fietsers, bestemmingsverkeer en landbouwverkeer gebruik kunnen maken van separate parallelwegen en fietspaden.

Investeer in slimme logistiek

De afgelopen jaren heeft de provincie succesvol geïnvesteerd in een slim en groen netwerk voor personenvervoer in onze provincie. Maar ook voor goederen zou een dergelijk netwerk moeten worden opgebouwd. Nu nog rijden soms meerdere busjes voor slechts één pakje de halve provincie door en wordt het overgrote deel van de goederen per vrachtwagen verplaatst. D66 kiest voor een andere koers. Goederen vervoeren we het liefst per spoor of water. Hiervoor zijn investeringen in bijvoorbeeld de vaarweg Lemmer – Delfzijl en de zeesluis in Delfzijl essentieel. Bij aanbestedingen wordt specifiek gekeken naar de wijze waarop grondstoffen aan en afgevoerd wordt. Slimme stadslogistiek vindt het liefst per fiets plaats en door het koppelen van publiek vervoer en goederenvervoer, rijden bestelbussen minder overbodige kilometers in onze provincie. Zo maken we ook onze logistiek slim en groen.

Wat wil D66 concreet?

Kiezen voor een goede mix van bij voorkeur groen vervoer

- Maak de hubs aantrekkelijker voor forenzen.
- Zorg ervoor dat mensen kunnen kiezen voor het vervoer dat op het moment bij past en ook voor combinaties van vervoer: op de fiets of met de auto naar het transferium, met de bus naar de stad, met de trein naar elders.
- Stimuleer het bedrijfsleven mee te investeren in groen vervoer naar en van de werkplek in plaats van parkeerplaatsen.

Verbeter alle verbindingen op een slimme en groene manier

- Trek de treinverbinding van Groningen naar Veendam door naar Stadskanaal, Emmen en Almelo.
- Verbeter het netwerk van bussen door te zorgen voor meer vrij liggende busbanen.
- Op dit moment is er een nachttrein van de Randstad naar Groningen op vrijdag. Onderzoek of deze ook op zaterdag kan gaan rijden.
- Zorg voor een snellere treinverbinding met de Randstad.
- Zorg dat er een snelle treinverbinding komt met Bremen.
- Steek geen extra geld meer in de Luchthaven Groningen Airport.
- Leg de westelijke ringweg verdiept aan op de bestaande locatie.

Streef naar 100% zero emissie

- Breid het aantal zero emissie bussen de komende vier jaar uit van 51 naar 80 procent.
- Zorg ervoor dat we in 2035 een zero emissie spoor hebben in de provincie.
- Stimuleer gebruikers van andere vormen van vervoer, zoals taxibusjes, klein publiek vervoer, goederenvervoer en particuliere auto's verduurzamen, bijvoorbeeld door het plaatsen van nog meer laadpalen.

Zet de fiets op de eerste plaats

- Breid het aantal doorfietsroutes verder uit, niet alleen van en naar de stad, maar ook tussen de andere kernen, te beginnen met een route van Appingedam naar Delfzijl en een route van Veendam via Pekela naar Winschoten.
- Breid het aantal innovatieve fietsoversteekplaatsen, zoals die bij Zoutkamp, Balmahuizen en Blijham, verder uit.
- Ga samen met gemeenten door met het bevorderen van de fiets: door de verbetering van de (door)fietspaden, betere verbindingen tussen dorpen onderling en dorpen en de stad, meer bewaakte en beschermde fietsenstallingen, meer groene golven, fietstunnels, vaker voorrang en meer fietsstraten.
- Maak de fietssnelweg tussen Groningen en Assen zo gebruiksvriendelijk mogelijk door gebruik te maken van innovatieve ideeën hiervoor.
- Toerisme en fietsen bevorderen door onontdekte parels als Westerwolde en Reitdiepdal beter aan te geven met "Franse" borden.
- Stimuleer het plaatsen van fietsoplaadpunten met zonne-energie, ook bij kantoren en grote instellingen.
- Stimuleer het gebruik van ebike de speedpedelec als serieuze vorm van mobiliteit in combinatie met auto, bus en trein.
- Verbeter de veiligheid van alle fietsers op de fietspaden.

Maak alle plannen voor de infrastructuur energieneutraal

- Onderzoek en implementeer slimme en groene oplossingen voor (zwaar) transport en op distributiecentra rondom steden en dorpen.
- Gebruik internet om verkeerslichten op de provinciale wegen beter af te stemmen op het vrachtverkeer en het openbaar vervoer, zodat chauffeurs hun snelheid kunnen aanpassen en minder vaak te hoeven afremmen.

Onderzoek vormen van autonoom vervoer

- Stimuleer de pilots die worden gedaan met alle vormen van autonoom vervoer.
- Zorg ervoor dat Groningen uitgroeit tot de pilotregio in dit gebied in Nederland.

Houd de wegen veilig

- Scheid verkeersstromen op N-wegen zoveel mogelijk om de doorstroom te bevorderen en de veiligheid van alle verkeersdeelnemers te vergroten.
- Maak het wegennet zo veilig, groen en effectief mogelijk.

Investeer in slimme logistiek

- Vervoer zoveel mogelijk goederen per spoor en water.
- Dring bij het Rijk aan op het stimuleren van investeringen in de vaarweg Lemmer-Delfzijl, inclusief de zeesluis in Delfzijl en de andere belangrijke vaarverbindingen in de provincie, waaronder het Eemskanaal en het Winschoterdiep.
- Onderzoek de mogelijkheden om goederenvervoer via publiek vervoer mogelijk te maken.
- Stimuleer slimme en groene stadslogistiek in de grotere kernen in onze provincie.

D66 krijgt het voor elkaar

- Er is flink geïnvesteerd in fietskluizen en fietsstallingen inclusief oplaadpunten
- Alle data van het OV Bureau zijn open data
- De busconcessie heeft een reductie van 90% opgeleverd
- Met Groningen Bereikbaar hebben we ervoor gezorgd dat de stad goed bereikbaar blijft ondanks de werkzaamheden aan de Zuidelijke Ringweg
- In de nieuwe aanbesteding voor het busvervoer staat de reiziger centraal
- Er komen 1000 oplaadpunten voor auto's
- Er zijn OV-knooppunten benoemd en vastgelegd voor de komende tien jaar: in de hele provincie kunnen mensen binnen een straal van vijftien kilometer een knooppunt bereiken
- Rondom de Stad is een sluitende cirkel van succesvolle P&R-locaties ontstaan
- De doorfietsroutes naar Ten Boer en Haren zijn aangelegd, alsmede de eerste fase naar Assen. Daarnaast is de doorfietsroute naar Winsum in voorbereiding, als ook de tweede fase naar Assen en liggen de plannen voor een doorfietsroute naar Leek klaar

Ruimtelijke ordening

Groningen is een rijke provincie. We hebben meer middeleeuwse kerken dan Toscane en ons cultuurhistorische landschap is het oudste van Noordwest-Europa. Juist daarom is het zo belangrijk dat om die ruimte zorgvuldig in te richten met oog voor de mensen die er wonen en werken en de bedrijven en instellingen die er gevestigd zijn. Om de leefbaarheid van stad en platteland op peil te houden, mogen we echter niet stil blijven zitten. D66 staat voor een vitaal platteland en een sterke stad, waar het goed leven, wonen en werken is. Samen zorgen we ervoor dat het schitterende Groningse landschap dat ons zo dierbaar is, groen, ruim en schoon blijft!

Draag zorg voor ons erfgoed

De rijkdom van de provincie Groningen wordt grotendeels gevormd door ons erfgoed: onze monumenten en ons bijzondere landschap. Dan gaat het over onze naaste omgeving, ons thuis. Het behoud van deze rijkdom vergt een actieve inzet wat betreft onderhoud en beheer. Als gevolg van de ijlheid van onze regio en de gevolgen van de aardbevingen staan ons erfgoed, onze monumenten en ons landschap onder druk. Dit geldt bijvoorbeeld voor veel monumentale boerderijen en eeuwenoude kerken. D66 wil dat er wordt geïnvesteerd in het behoud van al die monumenten en karakteristieke, beeldbepalende gebouwen. Dat kan bijvoorbeeld door die gebouwen een publieke herbestemming te geven. D66 wil monumenten niet op slot zetten: we zijn er juist voorstander van de ruimtelijke kwaliteit van erfgoed wordt vergroot door nieuwe verhalen toe te voegen aan monumenten van vroeger. Ook vinden we dat gemeenten samen met de provincie aandacht moeten besteden aan de ruimtelijke kwaliteit en de bouwkwaliteit, zodat we nu bouwen aan het erfgoed van de toekomst.

Houd Oost- en Noord-Groningen leefbaar

Terwijl de stad en de directe omgeving blijven groeien, dalen de inwonersaantallen in andere delen van het Groningse ommeland, met name in het noordoosten en zuidoosten. Ook de samenstelling van de bevolking verandert hier: jongeren trekken weg en de mensen die blijven vergrijzen. Deze ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor de voorzieningen, de woningmarkt, de zorg, het onderwijs en de arbeidsmarkt. Hiernaast spelen er ook nog ontwikkelingen die van invloed zijn op de leefbaarheid zoals online winkelen, langer zelfstandig wonen, de economische groei en uiteraard de gevolgen van de gaswinning. Om voldoende aansluiting te blijven houden bij de economische groei in de rest van het land hebben met name deze delen van hulp nodig vanuit rijk en provincie. Ontwikkelingen in de demografie laten zich moeilijk sturen, maar hierop anticiperen, waardoor negatieve gevolgen kunnen worden gedempt, zien wij als een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Bied ommeland toekomst op reële en positieve manier

D66 ziet dat initiatieven van bewoners, woningcorporaties, instellingen en gemeenten veel kansen bieden om de afgeslankte en ontgroende regio te ontwikkelen. We zetten in op de mogelijkheden die het ommeland biedt, zoals de aanwezige ruimte, de gunstige grondprijzen en veiligheid. Dit alles op korte afstand van stedelijke kernen met goede voorzieningen. We gaan voor bereikbaarheid, verduurzaming en maken investeringen mogelijk. Dat is de taak van de provincie.

We willen de mogelijkheden om als gemeenschap zaken voor elkaar te krijgen, eerder 'burgerkracht' genoemd, bevorderen. In sterke gemeenschappen kan prima geïnvesteerd worden, bijvoorbeeld door de realisatie van passende woningen door woningcorporaties, en in innovatieve zorgprojecten die de samenwerking van cliënten, mantelzorgers en zorgverleners verbeteren. Het ommeland houdt perspectief door te vertrouwen op de kracht van mensen en door te investeren in bereikbaarheid, passende huisvesting, moderne zorg en verduurzaming.

Houd de groeiende stad leefbaar en bereikbaar

De stad Groningen groeit juist hard en ook daarvoor moet de provincie oog hebben. Een sterke stad is ook goed voor de leefbaarheid van de ommelanden, dankzij de centrumfunctie, de voorzieningen en de aantrekkingskracht van de hele regio voor

bedrijven, inwoners en toeristen. D66 vindt dat de provincie aandacht moet besteden aan de bereikbaarheid van de stad, met name op de hoofdassen, goede fietsroutes, zoals de doorfietsroutes, waterberging en klimaatadaptatie, recreatie en ondersteuning van het economische klimaat in de stad. Wat betreft de groei van de stad, sluiten we aan bij de omgevingsvisie van de stad die uitgaat van binnenstedelijke bouw om het karakter van het landschap rondom de stad groen en open te houden.

Houd de provincie leefbaar

We zetten ons als provincie in om het woon-, werk- en leefklimaat aantrekkelijk te houden. Dat doen we door te zorgen voor goede bereikbaarheid van kwalitatief goede voorzieningen, zoals scholen, bibliotheken en goede zorg. Kwaliteit is belangrijker dan kwantiteit als het gaat om voorzieningen. De provincie kan samen met inwoners en gemeenten bekijken wat nodig is in een gemeenschap en hoe voorzieningen voor iedereen bereikbaar blijven. Inwoners en dorpsverenigingen kunnen heel goed zelf bepalen wat ze nodig hebben en dat vaak ook zelf organiseren. De provincie kan ruimtelijk en economisch beleid zo toepassen dat het aansluit bij wat nodig is in de verschillende regio's in de provincie. Door middel van samenwerking met gemeenten, bedrijven en inwoners houden we dorpen en winkelcentra aantrekkelijk.

Denk niet in hokjes maar zie de Groningse ruimte als één geheel

Stad en ommeland vormen samen de ruimte in Groningen en daarom moeten we niet meer in hokjes denken, maar samen werken aan de beste omgeving. Vanuit de wereld om ons heen, wonen, werken, recreëren als integrale opgave waarbij we zoveel mogelijk als één overheid opereren. Laten we niet meer denken over ruimtelijke ordening als separaat thema, maar de rollen van alle betrokkenen bij de omgeving heroverwegen. De nieuwe omgevingswet biedt ons ook de mogelijkheid toe. Maar D66 vindt het daarbij wel van essentieel belang om goed te kijken naar het democratische gehalte van de omgevingswet. Ieders belangen: inwoners, overheden, bedrijven en alle andere betrokkenen moeten een eigen stem in het geheel krijgen en gehoord worden.

Wat wil D66 concreet?

Draag zorg voor ons erfgoed

- Investeer in het onderhoud en beheer van onze monumenten en landschappen.
- Besteed extra aandacht aan het behoud van karakteristieke panden in aardebelevingsgebied.
- Investeer in het behoud van al die monumenten en karakteristieke, beeldbepalende gebouwen door ze bijvoorbeeld een publieke herbestemming te geven.
- Maak samen met gemeenten een aanvalsplan om deze vormen van herbestemming te realiseren zodat ons erfgoed behouden blijft voor toekomstige generaties.
- Geef voorrang aan projecten die in het kader van leefbaarheidsprogramma's iets toevoegen aan ons erfgoed.
- Ga door met het verstrekken met de uitgebreidere regelingen om monumenten in stand te houden.
- Ga door met de ondersteuning aan beeldbepalende en karakteristieke gebouwen.

Houd krimpgebieden leefbaar

- Houd in het provinciaal beleid rekening met de leefbaarheid in gebieden waar de bevolking vergrijst en de jongeren wegtrekken.
- Beschouw de leefbaarheid in dit gebied als een gezamenlijke verantwoordelijkheid en handel daarnaar.
- Anticipeer op demografische ontwikkelingen.
- Stimuleer dorpen en kernen om hun dorpshuis in stand te houden zodat er een plek blijft waar mensen samen kunnen komen, activiteiten kunnen organiseren en vrijwilligerswerk kunnen doen.

Bied ommeland toekomst op reële en positieve manier

- Maak gebruik van initiatieven van inwoners om de ruimte leefbaar te houden.
- Besteed meer aandacht aan de positieve punten van het ommeland, zoals ruimte voor groei, gunstige grondprijzen en veiligheid.
- Investeer in de bereikbaarheid en verduurzaming van het ommeland zodat de economie zich er kan ontwikkelen.
- Ondersteun en bevorder innovatieve zorgprojecten die de contacten en afstemming tussen patiënten/cliënten, mantelzorgers en zorgverleners verbetert.
- Stimuleer slimme vervoersoplossingen om de fysieke bereikbaarheid in de hele provincie te vergroten.
- Bevorder het gebruik van elektrische fietsen als alternatief voor de auto en het ov, zodat het platteland goed bereikbaar blijft door meer oplaadpunten te laten plaatsen en fietspaden te verbeteren (zie verder hoofdstuk over bereikbaarheid en mobiliteit).
- Zorg ervoor dat het 5G-netwerk wordt uitgerold om belangrijke innovaties in de landbouw, autonoom vervoer en nieuwe zorgconcepten mogelijk te maken.
- Maak meer incubators en bedrijfsverzamelgebouwen voor zzp'ers en kleine ondernemers mogelijk, zodat ze zich ook buiten de stad kunnen vestigen.
- Ondersteun behoud en toegankelijk maken van cultureel en industrieel erfgoed.

Houd de groeiende stad leefbaar en bereikbaar

- Ga door met het aanleggen van goede fietsroutes, zoals de doorfietsroutes.
- Investeer in goede waterberging en maatregelen om de klimaatadaptatie op te vangen.
- Bevorder de verbindingen van stad en ommelanden om recreatiemogelijkheden te verbeteren.
- Promoot het mooie natuurgebied Groeningen rondom de stad.
- Sluit aan op de omgevingsvisie van de stad die uitgaat van binnenstedelijke bouw.
- Houd het landschap rondom de stad groen en open.

Denk niet in hokjes maar zie de Groningse ruimte als één geheel

- Zie de inrichting van de Groningse ruimte als gezamenlijk belang.
- Blijf alert op het democratische gehalte van de omgevingsvisie.
- Bied meer ruimte voor tijdelijke bestemmingen voor locaties die geen bestemming hebben of braak liggen.

Bevorder energieneutraal en klimaatadaptief bouwen

- Kijk samen met alle gemeenten of het mogelijk is om in het kader van de RES publieke gebouwen in 2027 energieneutraal te maken.
- Stimuleer de bouw van groene gebouwen: begroeide gevels en daken om het effect van hoosbuien op te vangen en insecten te beschermen.
- Geef particulieren de mogelijkheid om de verduurzaming van hun woning te financieren door middel van energiebesparende maatregelen.

D66 krijgt het voor elkaar

- We hebben geïnvesteerd in ons erfgoed. Met het programma Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap investeert de provincie in een integraal erfgoedbeleid met veel aandacht voor verduurzaming en herbestemming
- We hebben een grootschalige herstructurering van kernen gerealiseerd
- We hebben particulier en openbaar vervoer aan elkaar gekoppeld waardoor publiek vervoer is gerealiseerd
- De doorfietsroute is een groot succes en draagt bij aan de leefbaarheid van het platteland
- Gemeenten mogen zelf bepalen hoe leegstaande boerderijen in het buitengebied worden gebruikt. Zo mogen ICT-bedrijven en startups zich nu ook vestigen in cultureel-historische boerderijen

Natuur, water & landbouw

Natuur, water en landbouw: dat alles heeft de provincie Groningen in overvloed. Op deze rijkdommen moeten we zuinig zijn. Als geen andere provincie, zijn we hier in Groningen bewust hoe belangrijk onze bodem is voor onze leefomgeving. Wij vinden het essentieel dat we met elkaar in gesprek blijven over natuur, water en landbouw. Hoe zorgen we ervoor dat we natuur en landbouw elkaar versterken in plaats van dwars zitten? Hoe gaan we om met ons water, de waterkwaliteit en de wateroverlast als gevolg van de klimaatverandering? D66 wil in het verlengde van het Nationaal Programma Groningen dat vooral laaggelegen gebieden klimaatbestendig worden ingericht waardoor droogte en wateroverlast voorkomen worden.

Zet krachtig in op het Natuurnetwerk Nederland

We zetten de ontwikkeling van het Natuurnetwerk Nederland op volle kracht voort. We maken ons zorgen over de biodiversiteit. Het is ongewenst dat bijen, insecten en vogels verdwijnen uit het Groninger landschap. En ook karakteristieke landschappen, zoals de houtsingels in het Westerkwartier of de waterlopen in het Middag Humsterland staan onder druk. Om de biodiversiteit te beschermen willen we flink inzetten op natuur- en landschapsbeheer. D66 wil dat de provincie alle instrumenten, omgevingsvisie en –waarden, instructie- en beoordelingsregels en programmatische aanpak, uit de nieuwe Omgevingswet haalt, gebruikt en laat handhaven. Uiteraard doet de provincie dit niet alleen, maar in samenwerking met natuur- en landschapsorganisaties, boeren en inwoners.

Geef voorrang aan de kringlooplandbouw en natuurinclusieve, biologische landbouw

78% van de Groningse grond is landbouwgrond. Daarom hebben de keuzes van de boer een grote impact op onze omgeving. D66 ziet kansen voor de boeren om door middel van kringlooplandbouw, biologisch boeren en het verhogen van de biodiversiteit bij te dragen aan een levend landschap. Denk hierbij aan het beperken van emissies, het sluiten van de fosfaatkringloop, het behouden van houtwallen en het inzaaien van bloeiende akkerranden. Wij zijn ons ervan bewust dat de landbouwsector grote investeringen moet maken voor kleine marges. Daarom roept D66 de provincie op het subsidiëren van dit soort innovatieve projecten actief voort te zetten, proeftuinen toe te staan, ontheffingen af te geven en de ontwikkeling van proeftuinen door boeren, bedrijven en kennisinstellingen te stimuleren.

Zorg ervoor dat de traditionele landbouw kan innoveren

Hoewel wij een sterke voorkeur hebben voor biologisch en natuurinclusief boeren, realiseren we ons dat die stap niet voor alle landbouwers in onze provincie op korte termijn haalbaar is. Toch is ook in deze bedrijfstak veel te bereiken door middel van innovatie. Zo zou de provincie boeren kunnen faciliteren bij het verduurzamen van hun wagenpark of ondersteunen bij een circulaire bedrijfsvoering. Zeker in het noorden van onze provincie liggen er grote kansen voor zilte landbouw. Ook daar kunnen traditionele boeren gebruik van maken. Verder willen we dat de provincie vasthoudt aan het verbod op uitbreiding van de intensieve veehouderij. Er mogen geen dieren bijkomen. Ook zijn wij tegen uitbreiding van het zogenaamde Groningse verdienmodel naar andere landbouwsectoren. In plaats daarvan willen we de traditionele landbouw stimuleren om zich op andere wijze te innoveren.

Bevorder de innovatie in de verwerkende industrie

Naast innovatie in de landbouwsector zelf, wil D66 ook de innovatie in de verwerkende industrie bevorderen. Dit draagt bij aan onze regionale economie en brengt de circulaire economie dichterbij. De samenwerking van bedrijven als Avebe en de Suikerunie met de Groningse kennisinstellingen, RUG, UMCG en Hanzehogeschool Groningen maken onderwijs en onderzoek effectiever. Dit is duidelijk te zien bij het Innolab Agri-food dat in 2018 op de Zernike Campus is geopend. Hier werken meerdere bedrijven in een kennisomgeving samen. De grondstoffen in Groningse aardappelen en suikerbieten worden volledig benut en creatief voor allerlei toepassingen ingezet.

Restproducten worden vergist tot groen gas. Zo produceert Suiker Unie jaarlijks 22 miljoen kuub groen gas: ruim een kwart van de totale groen gasproductie in Nederland. D66 steunt de innovatie van de circulaire landbouw in Groningen. Door de koppeling van kennis, groen denken en hoogwaardige productie en verwerking houden we een sterke, internationaal betekenisvolle landbouwsector.

Bereid Groningen voor op de gevolgen van de klimaatverandering

Het grootste deel van de provincie Groningen ligt beneden zeeniveau en dat betekent dat we serieus moeten kijken naar de gevolgen van de verwachte zeespiegelstijging als gevolg van de klimaatverandering. De dijken verhogen is volgens D66 niet het enige antwoord. Nu al is de grens tussen het Wad en de provincie onwenselijk hoog. Wij zijn verheugd over de oplossing van een dubbele dijk, waarmee de waterkering in twee stappen wordt geregeld. Deze oplossing biedt niet alleen meer veiligheid, maar ook nieuwe mogelijkheden voor zilte landbouw, een oplossing voor de slibproblematiek en kansen voor nieuwe natuurgebieden. D66 omarmt deze win-win-win-oplossing en wil dat we vanuit dit perspectief verder kijken naar de klimaatopgave die ons te wachten staat. Een belangrijke rol hierbij is weggelegd voor het in 2018 geopende Global Centre on Climate Adaptation in Groningen en Rotterdam. Dit mondiale instituut gaat kennis en kunde verzamelen om landen overal ter wereld te helpen om te gaan met de klimaatverandering. In Noord-Nederland is veel kennis aanwezig over waterberging, (zilte) landbouw en watermanagement. D66 wil dat de provincie, samen met bedrijven, gemeenten, waterschappen en kennisinstellingen, deze kennis en kunde gaat vermarkten, bijvoorbeeld via het Global Centre on Climate Adaptation.

Houd de waterhuishouding op peil

Als gevolg van de klimaatverandering, krijgen we daarnaast steeds vaker te maken met wateroverlast door langdurige hoosbuien. Deze heftige buien worden afgewisseld lange periodes van droogte, zoals in het jaar 2018 het geval was. In de hele provincie moeten we maatregelen nemen om onze waterhuishouding op peil te houden. In de stad en in dichtbebouwde kernen is het van belang dat het overschot aan water kan weglopen. Daarvoor zijn meer nieuwe vormen van waterberging nodig, zoals in Roegwold en de Onlanden al zijn gerealiseerd. D66 vraagt de provincie om ervoor zorg te dragen om met alle betrokkenen – gemeenten, Rijk, waterschappen, inwoners en bedrijven – dat we problemen op het gebied van water voorkomen. Een initiatief zoals netwerk Groeningen waarbij waterberging in de laagveengebieden rondom de stad Groningen meer met elkaar worden verbonden en een balans wordt gezocht tussen natuurbescherming, natuurbeleving en economie ziet D66 daarbij als voorbeeld. Een initiatief waarbij ondernemers, natuurbeheerders, bewoners, maatschappelijke organisaties, overheden en kennisinstellingen samenwerken om de kansen die het laagveengebied biedt te benutten en stad en ommeland met elkaar te verbinden. Groningen is een voorbeeld waarbij goede waterberging wordt verbonden aan nieuwe kansen op het gebied hoogwaardige producten uit organisch materiaal, kringloop- en natuurinclusieve landbouw, voedsel uit de eigen regio en nieuwe kansen voor toerisme, recreatie en sport.

Bescherm de Groningse natuur in al haar verschijningsvormen

Groningen is een provincie waar landbouw het overheersende landschap vormt. Toch beschikken we ook over natuur en daar wil D66 zorgvuldig mee omgaan. Wij zijn

voorstander van natuurinclusieve landbouw, dat wil zeggen dat boeren en natuur elkaar versterken in plaats van elkaar dwars zitten. Zo willen we stimuleren dat de monocultuur in de landbouw wordt doorbroken door agrariërs te verleiden meer gewassen door elkaar aan te planten en bloeiende akkerranden in te zaaien. De provincie kan bijdragen aan de biodiversiteit door nog intensiever in te zetten om insectenvriendelijk bermbeheer. Ook zetten wij vol in op het beschermen van de waardevolle houtwallen in het Westerkwartier en de waterlopen in Humsterland. Verder is de wolf van harte welkom in Groningen. In geval van schade, maken we duidelijke afspraken met (schapen)boeren over compensatie. Ook pleiten wij voor diervriendelijke beheersmaatregelen om het weidevogelaantal in de provincie te doen stijgen. Verder is jacht is alleen toegestaan als onderdeel van natuurbeheer en slechts als allerlaatste optie in dit beheer. We blijven dus voorkeur geven aan en zoeken naar diervriendelijke alternatieven voor jacht.

Wat wil D66 concreet?

Zet krachtig in op het Natuurnetwerk Nederland

- Neem het voortouw in ontwikkelingen van duurzaamheid en natuurontwikkelingen.
- Realiseer het Natuurnetwerk Nederland. De natuur in en rondom Westerwolde, het Zuidlaardermeer en in het Westerkwartier krijgt hierdoor een stimulans.
- Maak Groningen klimaatbestendig.
- Gebruik de nieuwe Omgevingswet volledig en transparant.
- Zorg ervoor dat het Economie & Ecologieprogramma in de Eemsdelta ook wordt toegepast elders in de provincie en ook buiten de havens.
- Laat natuurontwikkeling hand in hand gaan met klimaatadaptatieve maatregelen, kansen voor toerisme en ontspanning en een gezonde leefomgeving.
- Ontwikkel een om veenoxidatie en bodemdaling in de veengebieden tegen te gaan, zodat ook de CO₂-uitstoot daarvan beperkt wordt en de biodiversiteit wordt gestimuleerd.
- Maak een digitaal platform mogelijk met alle nieuws, ontwikkelingen en weetjes omtrent de Groninger natuur, zodat Groningers nauw betrokken zijn bij hun omgeving en natuur.
- Ga door met het plaatsen van insectenhôtels langs de Groningse wegen zodat insecten, en dan vooral bijen, zich hier kunnen nestelen.

Geef voorrang aan de kringlooplandbouw en natuurinclusieve, biologische landbouw

- Ga door met het bevorderen van de samenwerking met agrarische natuurverenigingen, boeren gemeenten, bedrijven en inwoners aan natuurontwikkeling buiten de natuurgebieden.
- Stimuleer agrariërs om over te stappen op natuurinclusieve landbouw.

Zorg ervoor dat de traditionele landbouw kan innoveren

- Stimuleer boeren om te innoveren.
- Handhaaf verbod op uitbreiding van de intensieve veehouderij.

- We willen geen uitbreiding van het Groningse verdienmodel naar andere sectoren.

Bereid Groningen voor op de gevolgen van de klimaatverandering

- Voer de oplossing met de dubbele dijk in en maak concrete plannen om als gevolg hier van de zilte landbouw te bevorderen, nieuwe natuur te creëren en de slikproblematiek effectief aan te pakken.
- Vermarkt en deel de kennis en kunde over energietransitie en klimaatverandering in samenwerking met het bedrijfsleven, waterschappen en kennisinstellingen in nauwe samenwerking met het nieuwe Global Centre on Climate Adaptation.

Houd de waterhuishouding op peil

- Neem concrete maatregelen op wateroverlast en verdroging te voorkomen.
- Onderzoek of het voorbeeld van het succesvolle netwerk Groeningen elders in de provincie ook kan worden toegepast.

Bescherm de Groningse natuur in al haar verschijningsvormen

- Ondersteun het weidevogelakkoord om de weidevogelstand weer op peil te krijgen. En kijk uit naar de plannen om hetzelfde te doen voor akkervogels.
- Ontwikkel en stimuleer maatregelen die tot groei van het aantal weidevogels, insecten en bijen leidt.
- Draag bij aan de biodiversiteit door boeren te stimuleren de monocultuur te doorbreken.
- Bescherm de houtwallen in het Westerkwartier en de waterlopen in Middaghumsterland.
- Onderzoek waar in de provincie meer bomen geplant kunnen worden om de klimaatverandering te helpen tegengaan.
- Maak goede afspraken met boeren in geval van schade veroorzaakt door wolven.
- Sta alleen jacht toe als allerlaatste optie voor natuurbeheer.
- Beperk overlast van beschermde diersoorten door middel van diervriendelijke maatregelen.

D66 krijgt het voor elkaar

- De provincie ondersteunt agrariërs en veehouders met het verduurzamen van hun bedrijven
- Het is gelukt om met het Economie & Ecologieprogramma de nieuwe natuurontwikkeling in de Eemsdelta te stimuleren
- De provincie ondersteunt agrariërs en natuurbeschermers bij het uitvoeren van het weidevogelmanifest
- Groningers worden meer betrokken bij natuurbeleid door het opzetten van een digitaal platform over natuur(ontwikkeling) in Groningen
- Het is gelukt om de intensive veehouderij in te perken, hetgeen bijdraagt aan de gezondheid: er mogen geen dieren bij komen

Cultuur, sport en bewegen

Onze provincie kenmerkt zich door een rijk en gevarieerd aanbod aan cultuur in de stad en het ommeland. Zowel professioneel als in de amateurkunsten. Dit is te danken aan een infrastructuur van professionele aanbieders en cultuurinstellingen én bevlogen en betrokken artistieke inwoners. Ook kennen we inmiddels een cultuur waarin we graag en veel bewegen. Een gezonde geest in een gezond lichaam is een motto dat uitstekend past bij de ambities van D66 voor de provincie Groningen.

Geef extra aandacht aan kunst en cultuur

D66 is ervan overtuigd dat extra aandacht voor het creatieve nodig is. Kunst en cultuur zijn zoveel meer dan een activiteit als vrijetijdsbesteding. Kunst, cultuur en sport verbinden en helpen om maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen op te lossen. Het laat zien hoe mensen zich uiten en beslaat de creatieve kant van de mens die net zo wezenlijk is als een “gezonde” lifestyle. Het stimuleert om anders te kijken naar de vraagstukken waar we als mens mee te maken krijgen. De creatieve sector en de culturele instellingen spelen hierbij een cruciale rol. Daarbij brengen zij mensen samen en bieden ruimte voor verbinding. De afgelopen drie cultuurperiodes heeft de cultuursector op de nullijn gestaan, terwijl ondertussen de kosten als gevolg van de inflatie ook voor de cultuursector zijn gestegen. Het gevolg is dat de sector steeds meer rust op vrijwilligers en dat de financiële ondersteuning van medewerkers onder de maat is. En dat terwijl er steeds meer professionalisering van de cultuursector wordt gevraagd. D66 is voorstander van deze professionalisering, maar wij realiseren ons dat de overheid deze professionalisering dan wel mogelijk moet kunnen maken. In de komende periode wil D66 dan ook de financiële ondersteuning van de door de provincie gesteunde instellingen versterken en tegelijkertijd samen met de instellingen kijken naar het op een goede wijze doorvoeren van de *cultural code of governance*.

Zet het cultuurbeleid van de afgelopen periode voort

Inzet van de provincie is in de afgelopen jaren vooral gericht geweest op het terugdringen van de bureaucratie. Nu de eerste stappen zijn gezet, is het van belang om te komen tot een vervolg moeten krijgen waarbij meer maatwerk moet komen in bijvoorbeeld de verantwoordingssystematiek van instellingen. Met name in de stad Groningen werkt dit al steeds beter en daarom zien we graag dat de provincie op dezelfde manier gaat samenwerken met andere gemeenten. Nu door de herindelingen de gemeenten groter zijn geworden is dat eenvoudiger uit te voeren. D66 ziet erbij de provincie als een faciliterende regisseur.

De afgelopen jaren is verder de basis infrastructuur versterkt door het instellen van cultuurpijlers en is er meer geld uitgetrokken voor de erfgoedinstellingen, het ondersteunen van amateurkunst via het incidenteel cultuurbeleid en het versterken van de ondersteuningsfunctie van de steuninstellingen door het creëren van een gezamenlijke agenda. Tenslotte is de samenwerking in Noord-Nederland met *We the North* versterkt. D66 wil dan ook graag dat dit cultuurbeleid in de komende periode wordt voortgezet.

Besteed meer aandacht aan ons erfgoed, inclusief de Groningse taal

Een belangrijk onderdeel binnen cultuur is de aandacht voor het cultureel erfgoed. Dit raakt zowel de fysieke omgeving als ook het Gronings als taal. Beide geven betekenis aan onze regio, ze vertellen het verhaal van de provincie en geven klank aan hetgeen wij zo herkennen als Groninger zijn.

Met het sluiten van een convenant tussen de Nederlandse overheid en overheden in het Nedersaksisch taalgebied waaronder Groningen, is een stap gezet in de goede richting om te komen tot een erkenning van de Nedersaksische talen onder deel III van het Europees Handvest van minderheidstalen en talen van minderheden. D66 zal zich voor deze erkenning door de Nederlandse overheid blijven inzetten omdat pas dan onze Groninger taal als volwaardige taal op het hoogste niveau wordt erkend door de Europese Unie. Het geeft een basis voor al diegenen die zich inzetten voor het behoud en het gebruik trachten

te bevorderen. Deze erkenning is voor D66 vanzelfsprekend. Omdat het Gronings niet alleen een communicatiemiddel is maar ook een belangrijke drager van de Groningse cultuur. De taal maakt deel uit van de identiteit.

Naast het erfgoed van de provincie is er in stad en ommeland ook sprake van verrijking door vele nieuwe culturele invloeden en uitingen. Van belang is dat de burgers bereid blijven zich in elkaar te verdiepen.

Steun gemeenten op gebied van bibliotheekwerk, cultuureducatie en amateurkunst

Elk dorp verdient een huis van cultuur. Een plek waar mensen zich kunnen ontplooiën, nieuwe talenten kunnen ontdekken en uitgedaagd kunnen worden. Traditioneel was dit vaak de bibliotheek. De plek bij uitstek waar jong en oud werden betrokken bij cultuur. Als gevolg van de veranderende rol van bibliotheken in combinatie met bezuinigingen is dit echter niet langer vanzelfsprekend. D66 vindt dat jammer en wil dat ieder dorp weer een ontmoetingsplek krijgt waar leven lang leren, culturele ontmoetingen en kennismaken met kunst en cultuur centraal staan. Een dorps huis annex bibliotheek met een horecafunctie zou de rol van een huis van cultuur uitstekend kunnen vervullen. Gemeenten zijn hierbij als eerste aan zet. Wat D66 betreft heeft de provincie echter wel een taak: bij de ondersteuning van de innovatie in het bibliothekenwerk, op het gebied van cultuureducatie en bij de ondersteuning van de amateurkunst. Een voorbeeld van een bibliotheek die al op deze manier opereert, is de bibliotheek van Veendam. Dit zou een voorbeeld kunnen zijn van de verdergaande samenwerking tussen provincie en gemeenten in de nieuwe cultuurnota.

Sport en bewegen voor een leefbare en gezonde leefomgeving

Sport en bewegen maakt in meerdere opzichten weerbaar en draagt bij aan de gezondheid van onze inwoners en de vitaliteit en leefbaarheid van de kernen, dorpen, wijken en regio's in onze provincie. Sport en bewegen verbindt mensen, ongeacht hun achtergrond, leert onze kinderen gezamenlijke waarden, bevordert de gezondheid, inspireert en maakt de inwoners trots. Bijna een op de zeven kinderen in Nederland heeft overgewicht en in onze provincie ligt dit percentage zelfs nog hoger dan dit gemiddelde. Daarnaast loopt de motorische ontwikkeling van kinderen de laatste jaren snel terug. Ook onder volwassenen in onze provincie komt veel overgewicht voor en zijn er uitdagingen als het gaat om de mentale gezondheid. Gezond eten en voldoende sporten en bewegen dragen dan ook bij aan gezond ouder worden, zowel in fysiek opzicht als in mentaal opzicht. D66 vindt het daarom van belang dat de provincie vanuit al haar beleidsterreinen kijkt in hoeverre het sport en bewegen kan stimuleren. In zowel haar mobiliteitsbeleid als bij ruimtelijke ordening, leefbaarheid, natuurbeleving, economie en toerisme zou de provincie 'Beweeginclusief moeten denken'. Een manier van denken waarbij sport en bewegen, naast als doel op zich, vooral ook als een maatschappelijk middel wordt ingezet. Bijvoorbeeld om de leefbaarheid in buurten en dorpen te versterken, inwoners te laten meedoen in de maatschappij, het gebruik van de fiets te stimuleren en Groningen op de kaart te zetten als een aantrekkelijke leefomgeving om te wonen, te werken en te recreëren. D66 gelooft in de maatschappelijke waarde van sportevenementen en de kansen die deze evenementen bieden om Groningen positief op de kaart te zetten. Daarnaast kunnen sportevenementen als katalysator dienen voor het opstarten van samenwerkingen en (burger)initiatieven. D66 ziet daarom graag dat mondiale (top)sportevenementen gefaciliteerd

worden door de provincie, waar mogelijk in samenwerking met gemeenten en andere provincies.

Faciliteer sport en bewegen zo lokaal mogelijk in samenhang met elkaar

D66 vindt dat het aanbod van sportfaciliteiten, het toekomstbestendig maken en houden van sportverenigingen, het beweegvriendelijk inrichten van de openbare ruimte, goed bewegingsonderwijs en sportstimuleringsprojecten zo lokaal mogelijk georganiseerd moeten worden, passend bij de lokale context. Met de toegenomen bestuurskracht van (heringedeelde) gemeenten verwacht D66 dat gemeenten deze taak goed kunnen oppakken. Wel ziet de D66 een provinciale taak weggelegd voor het stimuleren van sport en bewegen voor inwoners met een fysieke of psychische beperking omdat het sportaanbod voor deze doelgroep over gemeentegrenzen heen georganiseerd wordt. D66 vindt het van belang dat gemeenten in samenhang overeenstemming vinden over de vertaling van het onlangs vastgestelde Nationale Sportakkoord naar een lokaal sportakkoord. De provincie kan dit bevorderen door samen met de gemeenten te werken aan een Gronings sportakkoord. Ook binnen de naderende nieuwe omgevingswet staat een fijne en gezonde leefomgeving centraal en D66 vindt dat sport en bewegen daaraan een belangrijke bijdrage kan leveren. D66 ziet daarin een rol voor de provincie weggelegd om gemeenten te stimuleren om aandacht te hebben voor sport en bewegen binnen hun (te ontwikkelen) omgevingsvisie.

Wat wil D66 concreet?

Geef extra aandacht aan kunst en cultuur

- Bevorder de samenhang in cultuuraanbod tussen stad en ommeland.
- Investeer in de professionalisering van de cultuursector door het beschikbaar stellen van meer middelen en het strikt houden aan de *cultural code of governance*.

Zet het cultuurbeleid van de afgelopen periode voort

- Zet het proces van terugdringen van de bureaucratie voort door niet alleen aan de voorkant bij de subsidieaanvraag, maar ook aan de achterkant bij de verantwoording te kijken naar hoe overbodige regelgeving kan worden teruggedrongen.
- Zet de incidentele investering in cultuur van de afgelopen periode om in een structurele investering in cultuur.
- Breid de samenwerking in Noord-Nederland onder de vlag van *We the North* uit.

Besteed meer aandacht aan ons erfgoed, inclusief de Groningse taal

- Geef invulling aan de erkenning van het Nedersaksisch door samen met het nieuwgevormde centrum voor Groninger Taal en Cultuur te kijken hoe het Nedersaksisch kan worden versterkt.
- Blijf aandacht besteden aan het behoud cultureel erfgoed door ook de komende periode geld vrij te maken voor pilots waarmee erfgoed door middel van herbestemming behouden kan blijven voor de toekomst (zie ook hoofdstuk Ruimtelijke Ordening).

Steun gemeenten op gebied van bibliotheekwerk, cultuureducatie en amateurkunst

- Bouw samen met gemeenten aan een huis van cultuur in elk dorp, waarbij bibliothekenwerk, amateurkunst, erfgoed en cultuureducatie samenkomen.

Sport en bewegen voor een leefbare en gezonde leefomgeving

- Voer het beweeginclusief denken in binnen de beleidsterreinen ruimtelijke ordening, economie, toerisme, leefbaarheid, natuur en mobiliteit waarbij sport en bewegen als middel optimaal wordt benut. Sport niet als een aparte geïsoleerde provinciale taak maar als integraal onderdeel van andere beleidsterreinen.
- Stimuleer fietsen en wandelen met de aanleg van goede en mooie fiets- en wandelpaden en een goed routenetwerk door de provincie voor zowel racefietsen als recreatieve gebruikers.
- Investeer in (mondiale) sportevenementen.
- Stimuleer sport en bewegen voor inwoners met een fysieke of psychische beperking.

Faciliteer sport en bewegen zo lokaal mogelijk in samenhang met elkaar

- Stimuleer gemeenten tot de ontwikkeling van een lokale vertaling van het Nationale Sportakkoord en het ontwikkelen van een omgevingsvisie met aandacht voor sport en bewegen door middel van een Gronings Sportakkoord.

D66 krijgt het voor elkaar

- De provincie heeft flink geïnvesteerd in cultuur
- De samenwerking binnen We the North is versterkt
- De bureaucratie rondom de subsidieverlening is verminderd
- Het is gelukt om erkenning te verkrijgen voor het Nedersaksisch
- Er wordt een werelderfgoedcentrum in Lauwersoog gerealiseerd
- Erfgoedprogramma
- Gemeenten hebben een belangrijke rol gekregen bij het beschermen van het landschap, de natuur en het cultureel erfgoed

Verbindend & democratisch bestuur

De kerntaken van de provincie grijpen diep in op het dagelijks leven van elke inwoner van onze provincie. Daarom wil D66 dat de provincie zo vroegtijdig mogelijk met inwoners in gesprek gaat over beleid, plannen en keuzes. Wij staan voor een provincie die helder geformuleerde ambities omzet in concreet, controleerbaar beleid, uit te voeren in nauwe samenspraak met gemeenten, inwoners, maatschappelijk middenveld en bedrijven.

Koester de verbindende kracht van de provincie

De provincie kan nog veel meer dan nu optreden als een verbindende kracht: door middel van samenwerking met gemeenten en provincies en door invloed uit te oefenen op Den Haag en Europa. Ook zien wij graag dat de provincie nog nadrukkelijker de verbinding zoekt met gemeenten, wijken, buurtschappen, dorpen, ondernemers en maatschappelijk middenveld als het gaat om besluiten en beleidsvoornemens. Dankzij die verbindende kracht van de provincie moet het mogelijk zijn om de onderlinge verbondenheid en het draagvlak voor beleid en besluiten te vergroten. Ook als het gaat om minder populaire beslissingen, die het nemen van verantwoordelijkheid soms met zich mee brengt. De belangrijkste uitdaging waarvoor de provincie zich gesteld ziet is de energietransitie. D66 is van mening dat de provincie hier en draagvlak en directe betrokkenheid van de inwoners en planmatige daadkrachtige en verantwoordelijke aanpak laat zien, die geen uitstel meer duldt.

Moderniseer en verjong het provinciale personeelsbeleid

D66 waardeert het sociale personeelsbeleid van de provincie Groningen en wil graag dat het gecombineerd wordt met beleid dat de diversiteit vergroot. Op dit moment is de leeftijd van de gemiddelde medewerker in dienst van de provincie Groningen hoog. Wij willen de komende tijd verjonging van het personeel hoger op de agenda zetten. De veranderende overheidsrol, meer naar buiten gericht, vraagt om andere vaardigheden. Ook externe ontwikkelingen leiden steeds vaker en sneller tot wijzigingen bij overheidsorganisaties en vragen de nodige flexibiliteit. Juist in deze voortdurend veranderende wereld zijn de vaardigheden van jonge hoogopgeleiden, gemixt met de deskundigheid van ervaren ambtenaren, van essentieel belang. Samen kunnen zij bouwen aan een toekomstbestendige en wendbare overheid waarin talenten versneld kunnen doorgroeien. D66 verwacht de uitvoering van een gedegen strategisch personeelsbeleid zodat de provincie Groningen klaar is voor de toekomst. D66 heeft de overtuiging dat een grotere diversiteit van het personeel werkzaam bij de provincie Groningen de aansluiting bij de gehele bevolking van onze provincie zal verbeteren en zal leiden nieuwe en andere inzichten. Om dit versneld te realiseren wil D66 voor de komende periode een vrouwenquotum instellen voor alle functies die door de provincie worden benoemd. Ook zijn wij voor een veel flexibeler werktijdenbeleid: laat ambtenaren vrij om hun eigen werktijden te bepalen. Flexibele werktijden en arbeidsvoorwaarden zijn ook essentieel voor het aantrekken van jonge, talentvolle medewerkers.

Zorg voor een levendige lokale democratie

Wij staan voor een provincie die dicht bij de mensen staat. Dat gaat beter als inwoners en ambtenaren elkaar herkennen. Wie zelf ergens bij betrokken is, weet vaak het best wat nodig is. D66 wil daarom participatie en besluitvorming op het laagst mogelijke niveau organiseren. Dat willen we op gemeenteniveau bevorderen, bijvoorbeeld door inwoners in wijken en dorpen en op scholen en in woningbouwcorporaties, te laten meedoen in de besluitvorming. Maar we zien dat ook graag terug op provincieniveau. De Staten kunnen zich dan nog meer focussen op overkoepelende onderwerpen en het bewaken van het algemeen belang. Waar nodig, neemt de provincie initiatief om inwoners samen te brengen en belemmeringen weg te nemen. Zo versterken Staten, gemeenteraden en nieuwe vormen van directe democratie elkaar. Het internet maakt

“continue” raadpleging, informatievoorziening, kennisdeling en betrokkenheid van onze inwoners mogelijk en meedoen vanaf het begin. Wij willen daarom dat de provincie een progressieve en democratische visie op de digitale samenleving ontwikkelt en meer gaat experimenteren met online participatietools.

Zet publieke data in voor het publiek belang

Een levendige lokale democratie vraagt om goed geïnformeerde inwoners en sterke lokale media. De mogelijkheden om data te verzamelen, bijvoorbeeld via afvalcontainers, lantaarnpalen en fietspaden nemen voortdurend toe. Dit stelt mensen over de hele wereld in staat mee te werken aan betere voorzieningen, slimmere oplossingen en meer democratische controle. D66 vindt het belangrijk dat deze data, in geanonimiseerde vorm, voor ons allemaal toegankelijk zijn en altijd het publiek belang ten goede komen. Dit gaat niet vanzelf. D66 wil daarom dat de provincie opkomt voor de digitale gemeenschap en een levendige regionale (data)journalistiek.

Toegankelijke informatie en dienstverlening

De provinciale dienstverlening en communicatie zijn de afgelopen periode flink verbeterd. Zo heeft onze gedeputeerde als enige een eigen spreekuur, dat toegankelijk is voor alle inwoners: een initiatief dat wat ons betreft alle leden van het college overgenomen zou kunnen worden. D66 is voorstander van een open en transparante communicatie, waarbij sprake is van tweerichtingsverkeer. Verder willen we dat inwoners toegang hebben tot alle informatie en dienstverlening die zij nodig hebben en dat de informatie hierover voor iedereen te begrijpen is: van hoogleraar tot laaggeletterde, van geboren Groninger tot expat. D66 wil de provinciale dienstverlening verder zoveel mogelijk digitaliseren. Ook willen dat de openingstijden van gemeentelijke dienstverlening worden verruimd, zodat inwoners en bedrijven ook buiten kantooruren hiervan gebruik kunnen maken.

Vertrouwen staat voorop

D66 wil dat de provincie inwoners en bedrijven niet onnodig in de weg zit met regels, boetes en formaliteiten. Een provincie die uitgaat van vertrouwen, krijgt ook het vertrouwen van inwoners. Als iemand een vergunning aanvraagt of een vraag stelt, moet hij erop kunnen rekenen dat hij antwoord krijgt binnen de gestelde termijn. En als een inwoner zich een keer vergist, wordt niet meteen een boete uitgedeeld. Wat D66 betreft, krijgen inwoners daarom onder meer het recht om zich te vergissen. Als inwoners zich niet aan een regel houden, gaat de provincie zo veel mogelijk eerst in gesprek. Inwoners krijgen pas een sanctie als aannemelijk is dat er geen vergissing in het spel is.

Zet bestuurlijke vernieuwing voort

D66 staat voor bestuurlijke vernieuwing: minder gemeenten, provincies en democratische samenwerkingsverbanden. Een groot deel van de provincie is inmiddels opnieuw ingedeeld. De gemeenten Delfzijl, Appingedam en Loppersum zijn al in gesprek over en gezamenlijke toekomst. Voor de toekomst van de gemeenten Veendam, Pekela en Stadskanaal is nog geen oplossing gevonden. D66 is verheugd over de ingeslagen weg en we zien graag dat de ontwikkeling naar grotere, bestuurskrachtige

gemeenten in de geest van het rapport Jansen wordt voortgezet en de komende periode wordt afgerond.

Voer een solide financieel beleid

D66 staat voor een solide financieel beleid. Wij willen de toekomstige generaties niet opzadelen met tekorten. We vinden ook dat de provincie geen bank is. Het is niet de taak van de provincie om financiële resultaten te behalen of een groot eigen vermogen te creëren. Het is belangrijk om geld uit te geven aan zaken die nu en vooral in de toekomst nodig zijn in plaats van het op te potten. Nu investeren zodat we op lange termijn de vruchten kunnen plukken, bijvoorbeeld in duurzame energie. De provincie kan een belangrijke rol spelen in de financiering van duurzame energieprojecten. Op kleine schaal met coöperaties, of op grotere schaal voor warmtenetten voor wijken, dorpen en steden. Het toezicht op gemeenten is essentieel in de komende jaren. Zo moet de provincie tijdig monitoren als zich problematische situaties voordoen en investeren in de kwaliteit van het toezicht. De opcenten van de motorrijtuigenbelastingen hanteren wij niet als een sluitstuk van de begroting. Wij willen de opcenten verlagen.

Wat wil D66 concreet?

Koester de verbindende kracht van de provincie

- Treed op als verbinder binnen en buiten de provincie.
- Ga actief op zoek naar draagvlak, ook en misschien wel met name bij minder populaire besluiten.
- Ga de uitdaging van de energietransitie aan als grote verbindende kracht.

Moderniseer en verjong het provinciale personeelsbeleid

- Stel een actieplan op om de diversiteit van het ambtelijk apparaat te bevorderen wat betreft leeftijd, sekse en culturele achtergrond.
- Stel een (tijdelijk) vrouwenquotum van minimaal 30% in voor alle functies die door de provincie benoemd worden.
- Ga actief op zoek naar trainees en jonge medewerkers.
- Moderniseer de arbeidsvoorwaarden.
- Voer flexibele werktijden in.

Zorg voor een levendige lokale democratie

- Organiseer participatie en besluitvorming op het laagst mogelijke niveau.
- Breid het huidige recht om uit te dagen (*right to challenge*) verder uit: maak inzichtelijk wat de provincie doet en geef inwoners het recht om op meer gebieden provinciale taken over te nemen.
- Richt de provinciale organisatie flexibeler in, zodat inwoners ook in de praktijk probleemloos taken kunnen overnemen.
- Sta open voor andere manieren om directbetrokkenen meer zeggenschap te geven.
- Richt een track & trace-systeem in voor beleidsontwikkeling, zodat duidelijk is welke ambtenaar waaraan werkt en het voor inwoners eenvoudiger wordt om mee te denken en doen.

Zet publieke data in voor het publiek belang

- Zorg dat data die met provinciaal geld zijn gegenereerd, alleen ten goede komen aan het publiek belang.
- Voer de wet Open Overheid versneld in.
- Steun lokale en regionale media, bijvoorbeeld via een onafhankelijk fonds voor (data)journalistieke projecten of een (data)journalistieke prijs.

Zorg voor toegankelijke informatie en dienstverlening

- Digitaliseer alle gemeentelijke dienstverlening en bied hierbij ruime ondersteuning.
- Maak inwoners duidelijk welke ambtenaar zij waarvoor kunnen aanspreken
- Laat alle collegeleden een spreekuur instellen.
- Maak de dienstverlening ook beschikbaar buiten kantoortijden.
- Voer een systeem van een gedeputeerde per gebied in (te vergelijken met de wijkwethouders van de gemeente Groningen).

Zet vertrouwen op een

- Geef inwoners waar mogelijk het recht zich te vergissen.
- Hanteer bij vergunningen zoveel mogelijk het principe 'geen bericht is goed bericht': is de termijn verstreken, dan wordt de vergunning automatisch verleend.

Zet bestuurlijke vernieuwing voort

- Ga door met het beleid om te komen tot grotere, bestuurskrachtige gemeenten.
- Zoek in samenspraak met de betrokken gemeenten een oplossing voor de gemeenten die nog niet opnieuw zijn ingedeeld.
- Rond de herindeling van de gemeenten Delfzijl, Appingedam en Loppersum alsmede Pekela, Stadskanaal en Veendam op een open en transparante manier af in de komende periode.

Voer een solide financieel beleid

- Investeer in microkredieten en zo nodig revolving fondsen om de economie te stimuleren.
- Regel financiering van de energietransitie in de begroting.
- Geef altijd de voorkeur aan revolverende fondsen boven subsidies.
- D66 is voorstander van het verlagen van de opcenten.
- Stel het fonds Nieuwe Doen ook beschikbaar voor particulieren die energiebesparende en -opwekkende maatregelen willen nemen.

D66 krijgt het voor elkaar

- De bestuurscultuur van de provincie is meer transparant en toegankelijk geworden
- Inwoners kunnen het spreekuur van de D66-gedeputeerde bezoeken
- De herindeling heeft geleid tot een aantal nieuwe, sterkere gemeenten in Groningen: per 1 januari 2018 zijn de gemeenten Midden-Groningen en Westervolde gevormd en een jaar later de gemeenten Groningen, Het Hogeland en Westerkwartier.
- Het bevorderen van de totstandkoming van toekomstbestendig bestuurskrachtige gemeenten is hiermee bijna geheel geslaagd
- Mede op verzoek van D66 heeft de provincie een informatiestrategie ontwikkeld waarin staat hoe de provincie op moderne en transparante wijze wil omgaan met de informatievoorziening

Maak het noorden blijvend aantrekkelijk voor jongeren

Groningen is een fijne provincie voor jongeren om te wonen, leven en werken. In de gehele provincie wonen veel jongeren die er naar school gaan, werken en uitgaan. De stad Groningen is met haar studenten, scholieren en werkende jongeren, de jongste stad van Nederland. En dat is geen wonder met zoveel studenten, scholieren en werkende jongeren uit binnen- en buitenland. Ook in het ommeland wonen veel jongeren die er naar school gaan, werken en uitgaan. Groningen is een fijne provincie voor jongeren om te wonen, leven en werken. De vraag is alleen: hoe zorgen we dat al die jongeren niet wegtrekken naar de Randstad nadat ze hun diploma hebben behaald, maar hier hun toekomst opbouwen? Wat kunnen we doen om jongeren te behouden voor het noorden? D66 wil alle jongeren behouden voor stad en ommeland door te investeren in onderwijs, arbeidsmarkt en bereikbaarheid.

Zorg voor optimale verbindingen

De stad is het hart van de regio, onder andere wat betreft onderwijs, uitgaan, cultuur en werk. Stad en ommeland vullen elkaar aan. Goede verbindingen tussen de stad en regio zijn dus cruciaal, zeker voor jongeren. We moeten kritisch kijken naar de verbindingen binnen de provincie, vanuit de buurprovincies en ook naar de aansluitingen met de Randstad en Duitsland. Schoolgaande jeugd en werkende jongeren willen snel en eenvoudig naar school, stage of werk. Met de fiets, het OV en als niet anders kan de auto. D66 wil dat het onderwijs in de buurt of op afstand goed en veilig bereikbaar is voor scholieren en studenten. Experimenten met nieuwe vervoersmiddelen zoals e-bikes autonoom vervoer en innovatieve bussen en treinen kunnen mooie kansen te bieden om mobiliteit te vergroten en het milieu te sparen. Ook nieuwe snelle OV-verbindingen zullen bijdragen, zoals de rechtstreekse verbindingen Stadskanaal – Zernike en Ter Apel – Zernike.

D66 staat ook voor het uitvoeren van een pilot voor het laten rijden van een nachtbus tussen de stad Groningen en de grotere kernen in de provincie. Dit kan worden uitgevoerd op de uitgaansdagen (donderdag op vrijdag, vrijdag op zaterdag en zaterdag op zondag) en hierna is er de optie om dit permanent aan te nemen, mocht dit succes blijken te hebben.

Leg verbindingen tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Op het gebied van onderwijs heeft Groningen veel te bieden, primair en voorgezet onderwijs in de buurt, middelbaar beroepsonderwijs en vervolgonderwijs op campusen verspreid over de provincie en hoger en academisch onderwijs in de Stad. Maar dat onderwijs moet bereikbaar zijn, en men moet vervolgens ook werk kunnen vinden in de regio. Daar kan de provincie iets aan doen. Bijvoorbeeld door te stimuleren dat onderwijs en werkgevers elkaar vinden en het voor jongeren gemakkelijker wordt om een stage te vinden. Door initiatieven te ondersteunen en faciliteren die jongeren en bedrijven bij elkaar brengt, zoals nu al succesvol gebeurt met de innovatieateliers. De links tussen onderwijsinstellingen en werkgevers moeten dus verder versterkt worden. Daarbij kan de provincie een grote rol spelen: door verbindingen te leggen, samenwerkingsverbanden te ondersteunen en het ondernemersklimaat voor jonge startups te verbeteren.

Geef jongeren en kinderen een grotere stem

Wat wij met z'n allen nu beslissen, heeft grote invloed op het leven van kinderen en jongeren. Daarom wil D66 hen een grotere stem geven. Wat D66 betreft verdienen kinderen en jongeren alle kansen om democratische vaardigheden te ontwikkelen, zodat ze kunnen meepraten over zaken die hen aangaan. De afgelopen jaren heeft D66 daarom in de Stad Groningen de kinderburgemeester en de Raad van Kinderen ondersteund en aandacht gevraagd voor burgerschapseducatie op scholen. De huidige debatten die jongeren in het provinciehuis komen voeren zijn een mooie eerste stap. D66 wil echter verder. De komende jaren willen we de denkkraft van kinderen en jongeren nog beter benutten: door het introduceren van een kindercommissaris en een Staten van kinderen kunnen we hen een stem geven. Maar daarnaast ook door debatten op scholen, bij het ontwikkelen van provinciaal beleid en bij nieuwe vormen van directe democratie in gemeenten, wijken en dorpen kinderen nadrukkelijk te betrekken krijgen we letterlijk een kijkje in de toekomst. Te beginnen met een apart programma voor kinderen en jongeren bij het maatschappelijk debat in het kader van het

Nationaal Programma Groningen. Verder willen we de Jongerenadviesraad actief betrekken zaken in Provinciale Staten die jongeren raken. Wij vinden het waardevol als jongeren uit de provincie inspreken en meedenken over het ontwikkelen van provinciaal beleid.

Investeer in het snelste internet

Het is van groot belang te investeren in het snelste internet, zodat Groningen een goede plek blijft voor (internet)bedrijven om zich te vestigen; bedrijven die ervoor kunnen zorgen dat de provincie aantrekkelijk is voor mensen om hier te komen wonen en werken en voor jongeren om hier te blijven. Het succesvolle startup beleid waar de afgelopen jaren mee geëxperimenteerd is moet worden voortgezet en geïntensiveerd. Uit de vele startups die zich hier vestigen blijkt wel dat dit helpt.

Laat zien hoe aantrekkelijk Groningen is om te blijven werken, wonen en leven

Door de inspanningen van D66 zowel in de stad Groningen als in de provincie zijn de eerste tekenen van een mentaliteitsverandering zichtbaar. Het wordt duidelijk dat de groepen jong-professionals niet meer automatisch vertrekken na hun opleiding. Sterker nog ze komen naar Groningen waar het prettig wonen en werken is. D66 wil zich de komende jaren blijven inzetten zodat meer jong-professionals kiezen voor een toekomst in Groningen, zowel stad en als Ommelanden. Het is hier groener, er is meer ruimte en de huizen zijn veel goedkoper. Voor de prijs van een Amsterdams appartementje heb je in Groningen een echte woning.

Met onderwijs- en onderzoeksinstellingen van topniveau, een goed ondernemings- en startup-klimaat is Groningen dé plek om je leven op te bouwen. De provincie moet blijven stimuleren om met een campagne deze boodschap te verspreiden, zoals eerder succesvol met Top Dutch gebeurd is.

Wat wil D66 concreet?

Zorg voor optimale verbindingen

- Maak het aantrekkelijk om buiten de stad te werken en verbeter kernen voor jongeren door verbindingen te verbeteren en te investeren in moderne vervoersmogelijkheden.

Leg verbindingen tussen onderwijs en arbeidsmarkt

- Geef jongeren de kans om hun toekomst in Groningen - stad en ommeland – op te bouwen.
- Verbeter het vestigingsklimaat voor startups in het ommeland.
- Verleid grote bedrijven en instellingen om naar Groningen te verkassen door vestiging gemakkelijk te maken, bedrijfsterreinen te moderniseren en de contacten tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven verder te verbeteren.
- Sla de handen ineen om creatieve manieren te bedenken om kernen in de ommelanden aantrekkelijker te als woonplaats voor jongeren en jonge gezinnen.

Geef kinderen en jongeren een grotere stem

- Dring aan bij het Rijk op een experiment met stemrecht voor jongeren vanaf zestien jaar bij de volgende verkiezingen.
- Investeer in burgerschapslessen op scholen.
- Organiseer een programma waarbij statenleden lesgeven op scholen.
- Laat kinderen en jongeren vaker meedenken in hun wijk of dorp en op het provinciehuis en bevorder hierbij een evenwichtige afspiegeling van de samenleving.
- Stel een kindercommissaris aan en een Staten van kinderen om samen met hun te kijken hoe het beleid van de provincie toekomstgericht ingevuld kan worden.
- Werk in het kader van de maatschappelijke dialoog in het nationaal programma een eigen spoor uit voor kinderen en jongeren zodat ook zij hun toekomstbeeld van Groningen kunnen vormen.
- Betrek de Jongerenadviesraad actief bij zaken die hen aangaan, bijvoorbeeld door hen te vragen in te spreken in de Staten.

Investeer in het snelste internet

- Zorg dat het 5G-netwerk er snel komt zodat het internet in de hele provincie het snelste in Nederland wordt

Laat zien hoe aantrekkelijk Groningen is om te blijven werken, wonen en leven

- Ga door met de succesvolle Top Dutch-campagne.

D66 krijgt het voor elkaar

- Goede groene OV-verbindingen
- Onderweg met aanleg snel internet
- Steun voor kansen van jongeren op arbeidsmarkt (via oa Vereniging Kansrijke Groningers)
- Structureel betrekken van jongeren bij werk van de provincie
- Geld voor jongeren met een 'booming-business-plan' (Kalvijn en Economic Board)
- Inwoners met een laag inkomen kunnen (reis)kosten voor de opleiding vergoed krijgen uit het Provinciaal Groninger Studiefonds
- Traineeshipprogramma voor recent afgestudeerden

D66 krijgt het voor elkaar